

ચાદાબા

જુલે ૧૯૭૪

अमरव्याणी

विद्या विवादाय, वनम् मदाय
शक्तिः परेषाम् परिपीडनाय
सलस्य; साधो विपरीत मेतत्,
ज्ञानाय, दानाय च, रक्षणाय

॥ १ ॥

[कुर्वनाया विद्यान्यास हा जावविनाय अर्पति मांडव्यासाठी धन गर्व व अहंकार हे वाढ होण्या-
साठी आणि शक्ती ही इतरांना वास देण्यासाठी उपयोगी पद्धतीत तर सज्जनांची गोष्ट निराळी आहे,
त्यांचा विद्यान्यास मानव्युत्पत्ती, अन्नदान करण्यासाठी आणि सक्ती इतरांच्या रक्षणासाठी असतो.]

समुद्र मंथने लेजे
हृदि लक्ष्मीम्, हरो विषम्;
भाग्यम् कळति सर्वत्र,
न विद्या, न ज्ञ पौषम्

॥ २ ॥

[समुद्रमंथन प्रसंगी विष्णूला लक्ष्मी मिळाली तर संकराला हसाहून विष लागले, भाग्यात
अहेल तेच बिल्ले. विद्या किंवा पौष यशस्वी होत नाहीत.]

गुणवंतः किलश्यते प्रायेण,
सर्वति निर्गुणः, सुश्रितः;
बंधन मायाति शुकाः
मयेष्ट संचारितः काकाः

॥ ३ ॥

[गुणी माणसाच्या हाताळण्याचे कष्ट सहन करावे लागतात. गुणहीनच मुर्खी होवत; पावडारा
(आमुष्मधर) बंधनात (पिन्न्यात) रहावे लागते तर काबळे स्वच्छंदपणे विहार करतात.]

यक्ष पर्वत

[२४]

[वीरपुरुषा यावकन्येला सुरभितरणे सोबतून येऊन येण्याचे बघत सवंगवर्ग आणि
जीवदत्त दोघांनी वीरपुरुषा मन्थाला दिले आणि मणिभूषण यक्षाने आणलेल्या पडावात
बसून यक्षपर्वताकडे निघाले. मन्थालाच्या मुन्याकडे ते नदीवरठावरच्या डोंगराळ प्रदेशात
येऊन पोचले. जीवदत्ताने सांगितल्याप्रमाणे मणिभूषणने पडाव किनाऱ्याला जावला. पुढे-]

पडाव किनाऱ्याला लागताच खड्गवर्मा व
जीवदत्त पडावातून किनाऱ्यावर उतरले.
जीवदत्त मणिभूषणला म्हणाला- "पडाव
किनाऱ्यावरच्या कोणत्यातरी दगडाला
बसून ठेव. पडावातली फळे वगैरे तुला
हवी तर खा. काम्हाला नकोत मी या
दोष्ट अरण्यात गेलून एखादे हरण किंवा
रानडुवकर मिळाले तर पाहलो आणि शिकार
करण येऊन येतो."

ते ऐकून मणिभूषण नव्हा चाबऱ्या मुदाले
जीवदत्तकडे पहात म्हणाला- "जीवदत्ता!
या डोंगराळ प्रदेशात जाऊ नको. या
अरण्यात भयंकर राक्षस राहतात."
"राक्षसाहून भयंकर, मन्त्रातंत्राची
माहिती असलेले असे जे यक्ष त्यांच्याकडे मी
जातो आहे, मग मी या राक्षसांना भिऊन
कस चालेल?" जीवदत्त मणिभूषणला
असे व्यंग्योक्तीने विचारीत खड्गवर्मा

म्हणाला—“खड्गवर्मा! मी पाव तासात परत येतो. तू बाळलेल्या काढक्या गोळा करून रिस्तव पेटवून तयार ठेव.”

जीवदत्त म्हणाला तसा पाव तासात परत आला. त्याच्या खांद्यावर एक हरण होते. त्याला ती शिकार अरण्यात पाडल हाकतांच दिसली. नोंपयंत खड्गवर्मने काढक्या गोळा करून जाल तयार केला होता.

त्यांनी थोड्याच वेळान त्या हरणाचे कांटे काढून हरण कापले आणि त्याचे मांस भाजत टाकले. मांस भाजताच त्याचा उग्र वास आसपासच्या प्रदेशात पसरला. तो वास आल्यावर एक राक्षसीण दोन्ही

Full Screen 127 12 / 68

अरण्यातून बाहेर येऊन ओरडली— नर-
वास! मानव वास!”

राक्षसीणीला पाहतांच खड्गवर्मने चट-
दिसी उभा राहून आपली तलवार उपसली
आणि तिच्या अंगावर धावणार तेवढ्यात
जीवदत्तने त्याला थांबविले आणि राक्ष-
सीणीला म्हणाला—“तू राक्षसीणच आहेस
ना की राक्षसिणीने रूप घेऊन आलेला
यक्ष आहेस? या बाबुने तुला तरासा-
बरोबर चांगल्या भाजलेल्या हरणाच्या
मांसाचा वास सुट्टा आला असल! तो
वास नाही वाटत तुम्हा नाकाच्या भोकोतून
आत सिरला?”

राक्षसीणीला एका सामान्य मानवदेह-
धारी प्राण्याकडून अशा उमंट प्रस्नाची
अपेक्षा नव्हती. म्हणाली—“कोण रे तू?
मनुष्य असून मला भिऊन पळून जावचे
सोडून असा उमंटपणाने प्रस्न विचारतो
आहेस?”

राक्षसीण ते म्हणाल्याबरोबर खड्गवर्मा
उडी मारून तिच्या अंगावर धावला व
तिच्या झिज्या धरून ओढू लागला. ती
तिच्या पोटात तलवार खुपसणार इतक्यात
जीवदत्तने पुढे हुंऊत त्याचा हात धरला व
आपली मंत्रवनेली कुबडी राक्षसीणीच्या
डोक्याला लावून म्हणाला—“राक्षसिणी!

मा, की?”

राक्षसीण जागच्या जागी उभी राहून
थरथर कांपत म्हणाली—“तुम्ही मनुष्य
नसणार, यक्ष असणार, मला सोडा माझ्या
सोबा मुलांना तुम्ही यापूर्वीच घळून यक्ष
पर्वतावर नेले आहे. माझ बय झाल आहे.
मी वा उबारवयात तुमच्या त्या पर्वतावर
जाऊन वगळ फोडून त्यातून सोने काढू
शकणार नाही.”

ते उत्तर ऐकून खड्गवर्मा व जीवदत्त
दोघांना आश्चर्य वाटले.

जीवदत्तने खड्गवर्माला तलवार म्यानेत
ठेवायला सांगितले व राक्षसीणीला
म्हणाला—“राक्षसिणी! तुला टार कर-
ण्याचा आमचा हेतू नाही. तुझ्या दोघां
मुलांना यक्ष घळून घेऊन गेले असल्याचं तू
म्हणालीस! ते खरे असेल तर अगदी
त्यांना सोडवून घेऊन येऊ. तू निर्द्वित
रहा. ती पहा, पडावात वसलेला यक्षच
आहे. म्हणून त्यांच्याविषयी काही गुप्त
गोप्ये तू त्याच्या समोर येथे सांगू नकोस.
तू कोडे राहतेस? तिकडे जाऊ या चल!
तेथे जाऊन काय ते निवांतपणं बोलू.”

तेव्हा राक्षसीण यक्षाकडे पहात डोळे
मोडे करून घाबऱ्या आवाजात म्हणाली—
“हे नरश्रेष्ठा! मला त्या यक्षाच्या हातात

सोपवून जाऊ नकोस! मला माझ्या बाटेने
जाऊ दे कशी!”

जीवदत्त राक्षसीणीला अभयदान देत
म्हणाला—“मी व माझ्या हा भिन्न, दोघे हे
दुष्ट यक्ष जेजे राहतात त्या प्रांतात जात
आहो. त्यांच्याविषयी बऱीच माहिती तुला
आहेमे वाटते. तरमग चल, तुझ्या गुहेत
जाऊ. तेथे सांग काय ते!”

यक्षांना पाहिले तेव्हापासून तेथून होईल
तितक्या रुबकर पाय काढावासा राक्ष-
सीणीला वाटत होते. जीवदत्ताने गुहेत
चलायला सांगतांच ती त्याला नमस्कार
करून म्हणाली—“हे नरश्रेष्ठा! बरोबर
म्हणालास, तू आमच्या गुहेत चल! मला

येथे एक क्षणभरदेखील उभे राहण्याची इच्छा नाही. माझा नवरा राक्षस तेथेच आहे. तो तुम्हांला यक्ष पर्वताविषयी कित्येक भयंकर भयंकर गोष्टी सांगेल !”

जीवदत्त राक्षसिणीला “चल” म्हणून निघताना खड्गवर्माला म्हणाला—“खड्गवर्मा ! मी परत येईपर्यंत तुझ्या तलवारीला माझ्या कुवडीचा अंशप्रताप लाभेल ! मणिभूषण फक्त जाण्याच्या वेतात दिसला किंवा इतर काही आगती ओढवणार असा संशय आला तर त्याला निःशंकपणे ठार कर !”

ते ऐकून मणिभूषणचे सर्वांग हादरले. जणू काही घडलेच नाही असे वरकरणी दाखवीत हसतमुखाने तो म्हणाला—“जीव-

वर विश्वास ठेवू नकोस ! राक्षसाची जातच कुर ! ती राक्षसीण तुला गृहेत येऊन जाऊन जिवंत उभा फाडून लाईल !”

जीवदत्त ऐकून दोघेसे स्मित करित म्हणाला—“यदाकदाचित ती राक्षसीण व तिचा नवरा दोघांनी मिळून मला फाडून खाल्लेच तर तुझा मित्र मणिरंजित याला ठार करायला, दगडो रथ हालवून आणि राजकन्यांना बंदीमुक्त करायला खड्गवर्मा आहेच. ही गोष्ट विसरून कसं चालेल !”

जीवदत्त ते म्हणतार्च मणिभूषणला अपमान साह्याबद्दल राग आला. परंतु तोंड उघडून उत्तर द्यायला त्याची छाती होईना. तो मान स्याली करून मनातल्या मनात जळजळत बसून राहला. राक्षसीण वाट दाखवित पुढे निघाली आणि जीवदत्त तिच्या मागे मागे चालू लागला आणि झाडीत अदृश्य झाला.

अद्याप राक्षसिणीचे सर्वांग धरधर कापतच होते. ती त्याच मनःस्थितीत जीवदत्ताला घेऊन चारपांच मिनिटांत म्है-जवळ येऊन पोचली. गृहेसमोर एक भयंकर मोठा देह असलेला एक राक्षस एक मशाल घेतून तिच्या उजेडात एका मोठ्या दगडाला टेकून बसलेला होता. त्याने समोर येत असलेल्या आपल्या बायकोला व तिच्या

विचारले—“आयचंयच ! मी स्वान तर पहात नाही ? हा माणूस कोण ? अगदी निर्भीकपणे तुझ्या वरोवर येतो आहे ?”

राक्षसीण थोडी पुढे जाऊन तबच्याला म्हणाली—“सावध होऊन मी सांगते आहे तें जातपणे ऐकून घे. भुकेने तुझा जीव कासावीस झाला असेल, आणि घाईत त्याच्या अंगावर हात ठाकायला आधील ! या माणसाच्या हातात एक महा शक्तिशाली मंत्रदंड आहे. त्याने या मंत्रदंडाच्या मदतीने एका यक्षाला काबूत केले आहे.”

“यक्षासारख्याला बंदी केले आहे ?” असे आश्चर्याने म्हणत राक्षसाने जीवदत्त-कडे आश्चर्याने पहात विचारले—“काय हो ! माझी बायको म्हणाली ते सर्व खरे आहे का ? ती थोडी भोळसट व खूळी आहे, म्हणून विचारले !”

जीवदत्त थोडा हसत म्हणाला—“तुशी बायको म्हणाली त्यात एक असुरदेखील खोट नाही. यक्षाने तुझ्या दोघां मुलांना बंदी करून नेले आहे ना ? त्याने त्यांना त्याच्या त्या यक्ष पर्वतावर नेले आहे, म्हणे ! त्या पर्वताविषयी काही माहिती तुला असेलच !”

राक्षस मान हालवून आणि काही वेळ खाली जमिनीकडे पहात विचार करून

म्हणाला—“होय ! तुमच्या अंशात काहीतरी संशकती आहे व यंत्रांतयांची तुम्हांला माहिती आहे हे नक्कीच ! नाहीतर इतक्या धैर्याने माझ्यासमोर उभे राहून असे विचार-व्याची हिमत तुम्हांला झाली नसती. आता राहिली गोष्ट त्या यक्ष पर्वताविषयी गुप्त माहितीची. या मोठ्या विषय पर्वताच्या रांगेतला तो एक लहानसा पर्वत आहे. त्या पर्वताचा माळक मणिरंजित नावाचा एक यक्ष आहे. यक्ष राजाने त्या यक्षाला काही दिवसांपूर्वी त्या पर्वताचा अविकारी म्हणून नेमले. त्या दिवसापासून या यक्षाने या भागात इतका अन्याय व अत्याचार सुरू केला आहे की सांगता सांग नाही !”

जीवदत्त राजसालां सहानुभूती दर्शवीत म्हणाला- "तो बरा भयंकर दुष्ट व जत्या-चारी आहे हे सला चांगले माहीत आहे. आजच्या देशातल्या दोषां राजकन्यांना तो पळवून घेऊन आला आहे. मला एवढे सांग की तुमच्यासारख्या राजसानां पकडून नेऊन तो काय करतो?"

"त्या यक्ष पर्वतावर हिरे माणिक्ये व सोन्याच्या खाणी आहेत, म्हण! ते सर्व धन खणून काढण्यासाठी त्याने बंदी करून घेऊन नेलेल्या लोकांना गुलामासारखे तो वागवितो आणि त्यांच्याकडून काम करवून घेतो. या गुलामात राक्षसच काय, काही गंधर्वमुद्धां आहेत, मसे भी ऐकतो. असे गुलाम राब-

मुलामांपरी भीमाची लागणार आहे!" राक्षस म्हणाला.

जीवदत्ताने त्याला विचारले- "म्हणजे ते गुलाम त्या पर्वताच्या दऱ्या सोऱ्यातून पळून जाऊ नयेत यासाठी त्या मणिरंजिताने बंदीवस्त केला असला पाहिजे! बरं तर हे सांग, तेंपे दगडाचा एखादा रथ आहे का?" जीवदत्तने विचारले.

"हो, आहे. डोंगर कोरून कोठेरी केला आहे म्हणतात. परंतु मी स्वतःच्या डोळ्यांनी तो पाहिला नाही." राक्षस म्हणाला.

जीवदत्ताला त्या राक्षसाकडून आपली काही माहिती मिळू शकेल असे वाटले नाही. कारण राक्षसाने स्वतः तो पर्वत पाहिला नव्हता. त्याला तरी जी माहिती मिळाली होती ती कोणाच्या तरी तोंडी ऐकलेली माहितीच होती. म्हणून जीवदत्त सख्खबर्मा आणि मणिभूषण वाट पहात होते त्या बाजूला निघाला. निघताना राक्षसिणीला म्हणाला- "तू नरवास घेतो आहे असे म्हणत आलीस आणि माझ्या दृष्टीस पडलीस, हे फारदाचेच झाले. चल माझ्या बरोबर. मी शिकार करून आणलेले हरणाचे मांस खाऊन ठेवले आहे. त्यातले सला हवे तेवढे मी घेतो व तुला बाकीचे घेतो, चल!"

दिनली. तिने राजसालाकड येऊन हळूच काही तरी सांगितले. तो जीवदत्ताला म्हणाला- "अहो! तुम्ही महाशक्तिशाली आहा हे मी पूर्वीच ओळखले. तुम्ही यदा-कदाचित् आपल्या प्रयत्नात यशस्वी झालात व त्या दुष्ट मणिरंजित यक्षाला अिकलेत तर त्याचे गुलाम म्हणून काम करीत असलेल्या याच्या दोषां मुलांना जवळपास सोडविण्याची कृपा करा."

जीवदत्त थोडा थबकला आणि मागे वळून राक्षसाला म्हणाला- "राक्षसा! मी तुझे नांव नाही विचारले व मला ते कळले देखील..." त्या मणिरंजिताच्या हातून फक्त तुझ्या मुलानाच का, जे कोणी जाणखी त्याचे गुलाम झाले असतील त्या सर्वांना सोडविणे आमचे कर्तव्य आहे. तू निश्चित रहा."

"अहो! माझं नाव चंडमुख आहे. किसक मका!" राक्षस म्हणाला.

काही वेळाने दोघे नदी काठावर पोचले आणि जीवदत्तापाठोपाठ एका राक्षसिणीला येत असलेली पाहून मणिभूषण खरखर कांपू लागला व सड्गवर्माला म्हणाला- "हे काय मी आपली काही भयंकरच पाहतो आहे. एका राक्षसिणीला बोलावून आणतो आहे तुझा मित्र?"

"कदाचित् त्याला आहार म्हणून तुला देणार असेल त्याच्या हातात! जीवदत्तला विचारतो, मी." सड्गवर्मा म्हणाला.

"हे माय बरोबर नाही! मी पहिल्यानेच नव्हते का सांगून ठेवले की, मणिरंजित हा माझा मित्र नाही, मालक आहे. त्याच्या आज्ञेचे ठोळे मिटून पालन करणे मला भाग आहे, इतरांना इजा करणे मला आवडत नाही." मणिभूषण म्हणाला.

ते ऐकून जीवदत्त थोडा रागाने म्हणाला- "आता पासूनच मरण भय तुझ्या पाठीची लागलं आहे वाटतं? थोडा थांब, मी या राक्षसाकडून तुमच्या यक्ष पर्वताची सर्व माहिती विचारून घेतली आहे. समज,

आम्ही शीघ्र तुम्हा माणकाला जिंकू शकलो नाहीच तर रावणाची शक्ती असलेल्या या राक्षसाचे सैन्य तुमच्या यक्षपर्वतावर चालूच येईल."

"राक्षस सैन्य!" असे म्हणत मणिभूषण जास्तच धावतला, त्याचा जेहरा पाहून रावण फट्ट झाला.

"होय राजसाचे सैन्य!" असे सांगून राक्षसिणीला म्हणाला-"हरणाच्या मांसा-
तले तुला हव तेवढे तू घे, बाकी उरेल ते आम्हांला पुरेक! यक्ष पर्वतावर स्वारी करणाऱ्यांची वेळ अद्याप आली नाही, असे तू आगच्या नाचकाला सांग!"

राक्षसिणी मागेने होकार देऊन हरणाचे मांस उचलून घेऊन गेली. त्यानंतर खड्गवर्मा, जीवदत्त आणि मणिभूषण तिघांनी आपापल जेवणखाण आटोपून घेतले आणि रांगलीची जागा पाहून तिचे झोपण्यासाठी आडवे झाले. मणिभूषण खड्गवर्मा आणि जीवदत्त होते त्या जागेपासून थोडा दूर झोपला होता. त्याने झोपण्याआधी दोन

कमीला अगदी हळू म्हणाला-"हा यक्ष आपल्याला एवढा भितो आहे. मध्यरात्रीच्या वेळी आपल्या हातावर तुरी देऊन आपचा विचार तर नमेल याचा? म्हणून याच्यावर तजर ठेवणे आवश्यक आहे!"

खड्गवर्माला सुद्धा तो संशय होताच, म्हणून तो मणिभूषणवर एक डोळा ठेवून होता. मध्यरात्रीच्या सुमारास जमीन हुंगत एक अम्बळ आणि एक लांबगत तिकडे आले. त्यांना हरणाच्या मांसाचा वास आला असावा. ती दोन्ही मणिभूषण झोपला होता त्या वाजूला गेली. परंतु खड्गवर्माने त्यांना एक दडड मारतांच ती दोन्ही झाडीत पळून गेली. परंतु त्या गडबडीत मणिभूषणची झोप मोडली ती ओरडला-"खड्गवर्मा व जीवदत्त! उठा, राक्षस येत आहेत आपल्या अंगावर!"

(पुढच्या अंकात समाप्त)

मेहनतीचे फळ

विक्रमादित्याने हट्ट मोडला नाही. तो शाहाजबळ गेला प्रेत खांद्यावर काढून घेतले आणि नेहमी प्रमाणे योनपणे स्मरानाच्या दिशेने बालू लागला. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला-"राजा! तू इतकी मेहनत करीत आहेस. परंतु मेहनत एक करतो तर त्याचे फळ जाणखी एकाला मिळते. त्याला उदाहरण म्हणून मी तुला एक गोष्ट सांगतो." असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

फार पूर्वी एका नगरावर एका राजाचे राज्य होते. त्याला फार शशिर्ष एक मुलगी झाली. गादीला तीच वारस होती. म्हणून राजाश्रीने आपल्या एकुलत्या एका मुलीचे सर्व लांडे पुरविले. तिच्या शिकविण्यासाठी उत्तमोत्तम शिक्षक लोक नेमण्यात आले आणि अल्प वेळात तिने सर्व विद्यांत प्राविण्य संपादन केले होते. लक्षाचे

वेताळाच्या गोष्टी

वय झाले तेव्हा राजाने तिचे लग्न करून धायचे ठरविले.

परंतु मुलीची एकाएकी एका विविध आजाराने अंथरुमाला खिळली. तिने खाजे-पिणे सोडले आणि अंधारानंतर नुसती तळमळत पडून राहू लागली. तोंडाच्या घेई ते ती वक्षबद्धे. तिला काय होत आहे, हे तिचे तिलाच कळत नाही. एवढेच म्हणे तर तिला वेडवीच तर लागले नाही, हा संयपदेखील येऊ लागला. दिवसे दिवस ती अचकत होत गेली म्हणून राजाने उत्तम वैद्यांकडून इलाज करविले. परंतु काही उपयोग झाला नाही. आश्चर्य हे की नक्की कोणता आजार आहे, हेदेखील कोणाला सांगता येईना.

जे कोणी मुलीचे आजार काय उ. सांगून तिचा वक्षबीपणे इलाज करील त्याला आपला जात्रेई करून घेईन आणि तोंच राज्याला वक्षस होईल. ते कळल्यावर अनेक मोठमोठे वैद्य दूर देघातून आपल्या ग्राम्याची परीक्षा पाहण्यासाठी आले. परंतु एकाचे देखील नशीब उघडले नाही.

त्याच सुमारास एक साधू त्या गावी आला. तो गावाच्या वेशीवरच्या देवाळ्यात उतरला. तो साधू त्या नगराच्या नागरिकांना जीपवे देई आणि लोक चांगले वरे होत. हळूहळू ती गोष्ट राजाच्या कानावर गेली. राजाने मुलीला मेण्यात बसवून त्या साधूकडे नेले.

साधूने मुलीला तपासून काही आजार नसल्याचे सांगितले आणि म्हणाला—“एक श्रद्धा राक्षसीण तिच्या भानेवर बसली आहे. तिला पळविले पाहिजे?”

“त्या श्रद्धाराक्षसीणीच्या हातातून सुटका कशी मिळेल, मागावे.” अशी राजाने विनंती केली.

साधू म्हणाला—“महाराज! आपण आपल्या मुलीच्या हस्ते श्रद्धाणांना दानधर्म करवा. सकाळपासून संध्याकाळपर्यंत येणारे श्रद्धाण जे मागतील जे आपण देत जावे, परंतु कोणी दान देण्याचे नाकारले तर

राजाने दुसऱ्याच दिवसापासून श्रद्धाणांना दानधर्म करावला सुरूवात केली. कार दुर दुकून श्रद्धाणांती येऊन दानधर्म स्वीकारला. राजकन्येने एकालाही दान देण्याचे नाकारले नाही.

असेच एक वर्ष लोटले. एके दिवशी एक श्रद्धाण भिक्षा मागायला राजवाड्यात आला. त्याला राजकन्येने दुरूनच पाहिले आणि वेड्यासारखी ओरडू लागली—“त्याला वाढा घक्के मारून बाहेर!” आणि तशीच राजवाड्यात निघून गेली.

राजाने त्या श्रद्धाणाला आदरपूर्वक बोलावून विचारले—“काय हो! आपणास साधूशी आपल्या मुलीचे लग्न करून दिले

मवातवाची माहिती आहे, पाटने? आमच्या मुलीला कोणीतरी श्रद्धाराक्षसीण पुष्कळ दिवसापासून फार वास देते आहे.

त्या श्रद्धाणाने राजकन्येला श्रद्धाराक्ष-मिणीच्या प्रासातून कायमचे सोडविले. राजाने खूप होऊन जाहीर केल्याप्रमाणे आपल्या मुलीचे लग्न त्याच्याशी करून देऊन त्याला आपला वारस नेमण्याचे ठरविले. परंतु त्याच दिवशी तो साधू आला आणि म्हणाला—“महाराज! आपण राजकन्येचे लग्न माझ्याशी करून दिले पाहिजे व मला आपल्या मागे आपला वारस म्हणून नेमले पाहिजे.”

राजाने ती गोष्ट कबूल करून त्या साधूशी आपल्या मुलीचे लग्न करून दिले

आणि त्यालाच आपला वारस म्हणून नेमले. राजाने त्या ब्राह्मणाला एक लक्ष भुवर्णे मुद्रा देऊन निरोप दिला.

येथवर गोष्ट सांगून वेताळाने विचारले—
“राजा! त्या राजाने असा अन्याय को केला वने? त्याने जाहीर केल्याप्रमाणे या ब्राह्मणाला आपली मुलगी व राज्य न देता त्या सावुला कसं काय दिले? सावू शाप देईल अशी भीती वाटली का त्याला? की एका सामान्य भिक्षुकाशी राजकन्येचा विवाह करून देण्यापेक्षा एका सावूशी करून देण्यात त्याला थारपणा वाटला. या शकांचे उत्तर माहीत असून तू दिले नाहीस तर मूला परिणाम माहीत आहे, तुझ्या डोक्याची शंभर शकले होऊन तुझ्याच पायांवर छोळू लागतील.”

विस्मयाने म्हणाला—“राजाने जाहीर केले तेव्हा राजकन्येच्या मानेवर ब्रह्मराक्षसीय वसली असल्याचे कोणालाही माहीत नव्हते. ती गेल्यावर राजा त्या ब्राह्मणाशी आपल्या पत्नीचे लक्ष करून घ्यायला तयार झाला

सोहूज हे सांगितल्यावर राजाने त्याचा हुक्म मान्य केला. कारण राजकन्येचा इलाज करणारा तिच्याशी लग्न होईल या अश्वेतें जाला वळवता, फक्त भिक्षा मागायला जाला होता. त्याने जे वान मागितले असते ते राजकन्येने त्याला दिले असते व तो परत निघून गेला असता. परंतु सावूची गोष्ट निराळी होती. त्याने राजकन्येच्या मानेवर ब्रह्मराक्षसीय वसली असल्याचे सांगितले आणि तिला कोण पळवून लावू शकेल हेदेखील सांगितले होते. याशिवाय तो राजकन्या चांगली बरी होईपर्यंत एक वर्षभर वाट पहात राहला. राजकन्येची तब्येत पूर्णपणे बरी न्हायला मुख्य कारण तो सावूच होता. संजवळाने तिला बरी करणारा ब्राह्मण निमित्त मायब होता.”

असा तऱ्हेने राजाचे मीन भंग होताच वेताळ प्रेतासह अदृश्य झाला आणि साडाला जाऊन लोंबकळू लागला.

(कल्पित)

राजाचा कायदा

उपवनगच्छा महाराजांनी एक कायदा करून कोणी हिंसा केली तर त्याला कडक शिक्षा केली जाईल असे जाहीर केले. परंतु त्याचा शिकारीचा फार त्रास होता. ते त्याने दबनः केवेल्या कायद्याबिनाश असल्या कारणाने जो बेश पासदून शिकारीला जात असे.

एकादा जंगलांत राहणाऱ्या एका कोया जातीच्या माजसांने एक तरंग खरते आणि त्याचे मांज विकत असतां तो राजाच्या शिपायांच्या हाती पकडला गेला. शिपायांनी त्याला राजाशेअर नेऊन उभे केले. राजाने त्याला कायद्याप्रमाणे कोरडे ओढण्याचो शिवा केलो.

कोरडे पडल्यामुळे त्या माथेधाण्या सर्वांचो आग आग होऊ लागलो. त्याच दिवशीत तो आपल्या घरी गेला. सर्व बन्दी सोपली होती, पण त्याला सोप जाली नाही.

त्या दिवशी रावो राजा निराशप्रमाणे शिकारीला गेला. परंतु त्याला शिकार मिळाली नाही. तो हुताग होऊन परत येत असतां कोया लोकांच्या बस्तीजवळ आला. त्याला कोया लोकांचे पाळलेले सरे दिसले. राजा त्यातल्या एकाना उचलून पळून जाऊ लागला. शिक्षा जाविला मनुष्य जगाच होता. त्याने चार चौवांता जमि करून राजाला साडाला सोपून ठेवले.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी शिकारीला गेलेला राजा परतला नाही. राजधानीत ओरडा झाला. कोया लोकांनी साडाला बांधून ठेवलेल्या राजाचा दाबविले.

त्यानंतर राजाने अहिरोक्षा कायदाच रद्द करून घेतला.

निश्चिंक्र शब्द

कपूर देशाचा राजा इंद्रसेन हा प्रजावत्सल राजा म्हणून प्रसिद्ध होता. तो स्वतःच्या मुलांहुन जास्त प्रेमाने प्रजेचे पालन करी. परंतु त्याच्यात एक जाणवण्यासारखा दोष पण होता. त्याला आपले राज्य वाढविण्याची फार महत्वाकांक्षा होती. म्हणून तो नित्य युद्धे करी. त्याला युद्धात कधी पराभव झाल्याचे माहीतच नव्हते. त्याच्या राज्यात प्रजा सुखी राहो, म्हणून त्याने विकलेल्या राज्यात देखील त्याने करून दिलेल्या मुक्तसंप्रीमूळ तेथील प्रजा सुखी झाली. म्हणून नव्या प्रदेशातदेखील कधी बंडवगैरे झाले नाही.

इंद्रसेनाची ही राज्याकांक्षा त्याचा मंत्री सुदर्शन यास मुळीच आवडत नसे. युद्धात होणारी जनहानी व धनहानी पाहून त्याला फार वाईट वाटे. परंतु जगज्जेता व्हायची महत्वाकांक्षा ठेवणाऱ्या राजाला परावृत्त

करणे हे साहसाचेच काम ठरले असते. राज्याकांक्षा हा एक दोष सोडला तर इंद्रसेनासारखा दुसरा राजा मिळणे अशक्यच होते. त्याला लागलेले हे व्यसन सोडविण्याचा उपाय करण्यासाठी सुदर्शन संधी पाहू लागला.

इंद्रसेनाने नव्याने लाक्षणिक नावाचा देश जिंकला होता. त्या देशाचा मुलक्षण नावाचा राजा युद्धात हारला आणि आपल्या शेजारच्या सौगंधिक देशाचा राजा भीमसेन याच्या आश्रयात जाऊन राहू लागला. सौगंधिक देश हा एक फार मोठा देश होता. त्या देशातली जमीन सुपीक असल्यामुळे धनवान्य भरपूर होते. राजाकडे फार मोठे सैन्यदेखील होते. परंतु भीमसेनाला युद्धाचे व्यसन नव्हते. तो एक शांतिप्रिय राजा होता. स्वतः होऊन तो कोणत्याही देशावर स्वारी

साहसदेखील नव्हते.

अशा एका शांतिप्रिय, परंतु खूप भीमसेनाचे राज्य जिंकण्याची महत्वाकांक्षा इंद्रसेनाच्या मनात फार होती. भीमसेनाने मुलक्षण राजाला आश्रय दिल्याचे कळताच इंद्रसेनाला चांगली संधी चालून आल्यासारखे वाटले. तरी त्याने भीमसेनाकडे दूताकरवी निरोप पाठविला की मुलक्षण राजाला मुकाट्याने पाठवून द्यावे. भीमसेनाला ती गोष्ट कशी काय मान्य होणार? म्हणून भीमसेनाच्या राज्यावर चालून जाण्यासाठी इंद्रसेनाने सर्व तयारी सुरू केली. त्याने प्रथम लाक्षणिक देशात आपला

पडाव टाकला आणि आपले हेर सौगंधिक देशात पाठविले. त्या हेरांचा नायक चारुदत्त हा होता.

तिकडे भीमसेन शींगल घोरत पडलेला नव्हता. इंद्रसेनाच्या वतनात राज्याकांक्षा किली आहे, हे त्याला चांगले माहीत होते. इंद्रसेन बरेच दिवस लाक्षणिक देशात पडाव ठाकून बसला असल्याचे त्याला चांगले माहीत होते म्हणून त्याने रड नांवाच्या एका विद्वत्साक्षात माणसाच्या नेतृत्वाखाली गुप्त हेरांचे एक जाळे लाक्षणिक देशात पसवून ठेवले होते.

रड आपल्या कामात फार हुशार होता. तो लाक्षणिक देशात जाण्यापूर्वी मुलक्षण राजाला भेटला होता आणि देशात त्याचे

मिच कोण आणि शत्रू कोण कोण होते त्यांची माहिती विचारून घेतली होती. परंतु त्या गोष्टीचा त्याला विशेष फायदा झाला नाही.

त्याचे कारण असे होते की इंदुसेनाच्या हाती आपल्या कमकुवतपणामुळे मुलक्षण हारला होता. इंदुसेनाने त्याचे राज्य जिकताच उत्तम राजवट स्थापन केली. त्याने प्रजेच्या मुखसुखाची व्यावस्था करून प्रजेचे प्रेम संपादन केले. म्हणून मुलक्षणाचे राजभक्त म्हणून जे लोक होते ते इंदुसेनाचे भक्त झाले. चाळुक्य नावाचा हेराचा नायक मुलक्षणाला विमरून इंदुसेनाचा भक्त झाला होता. म्हणून भीमसेनाचा ह्जार असा

चाळुक्यांच्या हातीसहजी कैद झाला.

त्याच्याकडून भीमसेनाच्या राज्यातल्या अनेक गुप्त गोष्टी काढून घेण्याचा विचार इंदुसेनाच्या मनात आला. त्याने तसा प्रयत्न करून पाहिलाही. परंतु रडने तो लाक्षणिक देशाचीच प्रजा असून सौमंत्रिक देशाची त्याला काही एक माहिती नसल्याचे सांगितले.

इंदुसेनाला त्या गोष्टीचा राम आला व तो आपल्या मंत्र्याला म्हणाला—“या राजद्रोह्याला कांशीची शिक्षा देऊन टाका.

ते ऐकून रड थोडा हसला व म्हणाला—“महाराज! आपण मला राजद्रोही म्हणत आहां. परंतु मला आपण ज्या घरात कैद करून ठेवले आहे त्या घरात आपली तिघे राजद्रोही आहेत. पाहिजे तर चक्कशी करून पहावी.”

“या सर्व निरर्थक गप्पा सोड आणि काही कामाची गोष्ट असेल तर सांग!” इंदुसेन म्हणाला.

पुन्हा एकदा इंदुसेन स्मित करून म्हणाला—“त्या घरात एक म्हातारा आहे. त्याच्या काळात म्हणजे पा देशावर सूर्य वंशीयांचे राज्य होते. तेव्हा बुद्ध प्राले आणि चंद्र वंशीयांनी हे राज्य जिंकले. त्या म्हातार्याने चंद्र वंशी राजवट नाव्य केली

म्हणे कोणत्या त्यानेच मुलक्षण राज्याच्या वडिलांनी चंद्र वंशी राजाच्या हातची सत्ता वळकावून आपली सत्ता कायम केली. त्या म्हातार्याचा मुलगा मुलक्षणाच्या बापाचा स्वाभिभक्त सेवक झाला आणि चंद्र वंशी राजाचा राजद्रोही नोकर ठरला. त्या म्हातार्याचा नातू आला तेव्हा आपण मुलक्षणाची सत्ता वळकावून आपली सत्ता स्थापन केली. त्याने मला, मुलक्षणाचा मिन समजून आपल्या हाती कैद करविले. तो देशील आपला राजभक्त तेंवक असला तरी राजद्रोहीच नाही का? त्याने आपल्या माळकाच्या पिकाला, म्हणजे मला पकडवून देण्यास राजद्रोहच केला की नाही?”

ते ऐकून इंदुसेनाच्या मनात खळबळ उडाल्यासारखे झाले. एक मिनिटभर विचार करून तो म्हणाला—“त्याचे म्हणणे काही असो, तू निःसंदेहच राजद्रोही आहेस.”

“कैद झालो त्या क्षणापूर्वीदेखील माझ्या बाबतीत तरी राजद्रोही आणि राजभक्त या मध्ये एका क्षणाचेच अंतर मला दिसले.” रड म्हणाला.

“सुखी! म्हणजे, तू पुन्हा राजभक्त व्हायला काळचक मागे फिरले पाहिजे!” असे म्हणत इंदुसेन वाहेन निघून गेला.

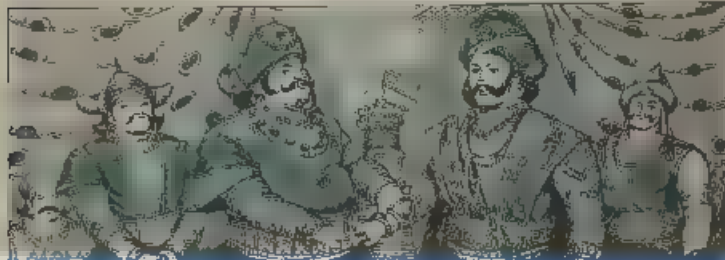
त्याच्या पाठोपाठ त्याचा मंत्री सुदर्शन बाहेर आला व म्हणाला—“महाराजांनी श्रमा केली तर बोलू इच्छितो. रुद्राला राजभक्त करायला काळचक मागे फिर-

'वण्याची आवश्यकता नाही' दुसरा उपाय आहे. प्रथम हे पत्र राजाच्या हातात दिले. ते पत्र वाचून इंदुसेन चाबुरला. त्याचा धर्षित उन्मत्त असा सोनला गेल्या हेर चारुदत्त सोमसेनाच्या हाती कैद झाला होता. काणत्याही प्रकारचा शारीरिक यातनांक चास दिव्यागिवाय छळा मुक्त कल्याण चावदनाला मुक्त करण्यात येईल असे भोमसेनाला त्या पत्राद्वारे कळविले होते. मग काय करावे, म्हणता?" इंदुसेनाला आपल्या मंत्राला विचारले.

'छद्मला मुक्त करावे. दुसरे काय?' मुदर्शन म्हणाला. 'त्याला राजभक्त करायला काही उपाय आहे, असे म्हणाला होता तुम्ही?'

इंदुसेनाला आठवण कळत देत विचारले. आपल्या राज्याची सगळी अलाउतांचा पत्र राज्यभक्त होऊन जाईल. राजसभेत आणि राजद्रोही या दोन्ही बाबले अमर म्हणजे राज्याची सोमार्था आहे.' मुदर्शन म्हणाला.

Full Screen + 177

'निरर्थकच नव्हे का प्रभू? प्रजला सुखी करणारी राजवट महत्वाची आहे राजा नव्हे! राजभक्त व राजद्रोही हे शब्द असं निरर्थक आहेत तसेच स्वदेश व परदेश हे शब्ददेखील निरर्थकच आहेत. आपण सौमार्थिक देशावर स्वारी करून तो देश विकासयुक्त्या विचाराने आहो! यात व्यर्थ स्वतःपण मान होईल, निरपराध लोकांची कत्तल होईल. याशिवाय काय मिळणार आहे? आपण दुसरा मार्ग अवलंबवावा आणि भोमसेनाची मंत्री संपादन करावी. मुदर्शन म्हणाला.

इंदुसेन राजाला भव्याचे म्हणणे पूर्णपणे पटले. त्यानं छद्मला बरीमुक्त केल आणि भोमसेनाची मंत्रीचा संघी केला. चावदनाला कोणी कैद केले नव्हते हे देखील तत्पर कळले. परंतु या कल्पित गोष्टीच्या मुळाशी स्वतः भत्री मुदर्शनच होता ही गोष्ट इंदुसेनाला कधीच कळली नाही.

शिक्षकाला शिक्षा

ही गोष्ट ब्राह्मण वर्गातील घडलेली सत्यकथा आहे. तसा गावातल्या जाळीत वेबरड अरळकवायने तगाच एक शिक्षक होते. त्याला विद्याची स्तुति स्वतःच्या मुलांसाठी होते आणि विद्याप्राप्ती पण ते शिक्षक फार आचडत. ते आम्हाला शिकवत शिकवत माझा शिकवत हा विषय नाचडता होता. तरी मला ते शिवक फार आवडत.

एकदा वर्षात एक विविध गोष्ट घडली. त्यापूर्वी आमच्या गुरुजींनी घडून चार शनिने सोमवत अर्णाचला सर्गातली होती. आमच्या वर्गातल्या एका मुलाशिवाय सर्व मुलं ती बारीच्या चारी शनिने साहजून आणखी होती. तो एकदा गंगेत कडून जागा नाही रावईल नज्जित होण्याऐवजी तेथेत बसून राहिला.

अरळकवाय गुरुजी हमतमुक्ताने बर्णन झाले. ज्याकाही शनिने पाहून त्यांनी गुण विने त्या मुलाची फाडी आली तेव्हा त्याने धरी शनिने केले नलत्याच सांगितले. गुरुजींनी त्याला विचारले. कां केले नाहीस? तुला आधी नाहीत का?

"धेत होते परंतु नाही केले!" तो मुलगा म्हणाला.

'हेट सान्तराच्या खोजीत आऊन छडी घेऊन ये! गुरुजी म्हणाले. ती मुलगा छडी घडून आला. गुरुजींनी त्याला वर्गासमोर उभा राहायला सांगितले. आता गुरुजी त्याला मारणार असे सर्वांना वाटले.

परंतु अरळकवाय हात पुढे बसून त्याचा म्हणाव... मग मुला न आवडणाली शनिने देऊन तुला दुखी केले. याबद्दल मला तू शिक्षा कर. मग "

त्या विद्याप्राप्ती बरधर कांपत छडी गुरुजींच्या हातात देत "तमा बारा गुरुजी असे रडत म्हणून गुरुजींच पाय धरले.

-धो एम्. दंडवली

मृणु मुपती

एक गांधी रंगनाथराव नावांचा एक लक्ष्मी मनुष्य रहात असे. लक्षावधी काम निजोनीत मुजत असून तो एखाद्या भिकारी दगिद्यासारखा रहात असे.

रंगनाथरावांची बायको परळीकी निघून गेल्यावर त्याचा एक अवकलशूळ मुलगा काय तो घरात होता. रंगनाथ त्याला पेज किंवा कपड्यांची प्यायला देऊन राख करी.

पैसे जमा करून ठेवायला रंगनाथाने घरात एका कोपऱ्यात एक खंडा खणून त्यात एक हुंडा कोणाच्या दृष्टीस पडणार नाही अशा तऱ्हेने घुसून ठेवून दिला होता. त्याच्या माकणाला पैसे टाकण्यापुरते एक भोक होणे तेवढेच काय ते दिसे. स्वतःच्या सर्चाला लागणारे पैसे बाहेर ठेवून बाकी सर्व तो त्या हुंड्यात टाकून ठेवी.

बापाला हुंड्यात पैसे टाकताना मुलाने एकदा पाहिले. त्याने बापाला विचारले.

काय ते काय? खालला पैस हवे ते न ठेवता जमिनीत पैसे काढला टाकली आहे?

रंगनाथ त्याला म्हणाला, 'वाढा हे पहा! जमिनीत आपल्याला कर्ज देणारे लोक आहेत. त्यांचे बरेच कर्ज फडावयाचे आहे. एकदम कर्ज फड करता येणार नाही म्हणून दररोज थोडे थोडे करून कर्ज फेडतो आहे. मी टाकिलेला प्रत्येक पैसा त्यांना पावतो.'

त्या गोष्टीवर विश्वास करून मुलाने विचार केला की याचमुळे बाबा इतक्या गरीबीत दिवस काढीत आहेत. त्याला त्यामुळे कर्ज देणारांचा फार रागदेखील आला म्हणाला - 'त्यांच्यामुळेच आपणाला उपाशी मरणे लागते आहे. कर्ज फड करणाऱ्यांचे सोडून देऊन दोन बेटे जरापण पांढऱ्यात जेवली तर काम हरकत आहे?'

मुलाच्या डोक्यात हे काय खूळ शिरले आहे? तो आपल्या या प्रयत्नात तत्काळ

आला म्हणून त्याला दहशत बसावा यासाठी रंगनाथ मत्तला म्हणाला, 'वाढा! असे पहा, ते सामान्य लोक आहेत असे का वाटत तुला? मापण एखादे दिवस कर्ज फेडण्याचे सोडल समज, तर ते लोक तेलवारी घऊन आपल्या जगावर घाबत घाबला कमी करणार नाहीत ते असे मर्कट व लूट आहेत.'

रंगनाथच्या मुलाला या सर्व गोष्टी खऱ्या वाटल्या व त्याचे भूत त्याच्या डोक्यात कायमचे शिरले.

हवाळ्यात रात्री जवळच्या वेळी एक बैरागी दार उघडून आत गिरला व म्हणाला - 'दादा! एक घान भन्न वाढा!'

व म्हणून रंगनाथाला भडकर राग आला व ओरडून त्या बैराग्याला म्हणाला, 'हे तुझ्या आज्याने उघडलेल धर्मगुरु आहे असे काढले होय तुला?'

बैरागी थोडा राग आल्यासारखा रंगनाथाला म्हणाला - 'आजच्या जवळच्या लोकांच्या फिकीर ती लगेच बरीच करून राख काढायला आपल्या ओंखरीत बाडी जाय खाल का? बाहेर कार बंदी आहे. मां या गावात जमदी मला आहे.'

रंगनाथाला जास्तच राग आला म्हणाला - 'मां काय पुढा करे पंतल आहे.'

तू मनुष्य आहेस की आणखी कोणी? मी म्हणलो ते बोक्यात शिरले की नाही? चालता हो? असे म्हणत रंगनाथाने त्या बैराग्याची मानगरी पकडून त्याला घडक साहून बाहेर काढले.

'साज केल तू घेतल नाहीस तर आणखी कोणाचे कर्ज काढल आहेस रे इतके पैसे जमा करून घेऊन येला.' तू निळाबल्ल भन्न आणखी कोणासाठी तरा मिळणारच ते स्व-भोगायचं तुझ्या नजिवात नाही.' बैरागी म्हणाला.

'तुझ्या माकड्या पांढऱ्यात घरात पाऊल टाकू दिल तर तेदेखील होईल

आजची रात्र घडीत कुडकुडलास म्हणजे वळेल मुख तुला!" रगनाथ म्हणाला

"काळ आला म्हणजे तुला तेच अनुभवायला मिळाल घाटेक नकास! बेरागी म्हणाला

लक्ष्मण सान माझ्या घरात असतो मला ते दिवस कां बघावे लागतील रे? रस्ने आणि गळ्याचा आहत त्या सर्व तुझ्या-मायक्या फुटका नशिवाच्या भिकायां साठीच नर आहेत?" असे सांगून रगनाथाने दार बंद केले

पुढे काही दिवसांनी रगनाथाच्या अन्-पक्षिपक्षी वाहेर गाडी जावे लागले तो आपल्या मुलाला म्हणाला—"बाळा! घरात

ते ४१ नवें टाकीत जाय मला जवळच तिथे खाटे टाकून झोपण जा मी दोन तीन दिवसात परत येईन असे मलासा सांगून रगनाथ परगादी निघून गेला

रगनाथाच्या मुलाला ज्ञानात झालेल पैसे जमिनीत राकण आवडले नाही तो आपल्या होसा पुण्या कडून चऊ लागला आवडत नव्हतं घडून खाऊ लागला अन्ध शेत दिवस गेल दिवसा दिवशी गाडी एक विचित्र गोष्ट घडली मध्यरात्रीच्या सुमारास कोणतेतरी शर वाजवित रगनाथाचा मुलगा अर्धवट सोपेतच उठला आणि त्याने दार उघडले तिथे बोर गलबारी व घुरे घेऊन घरात शिरले

त्यांना पाहतांच मुलाला बापाने एकदां सांगितलेली गोष्ट आठवली हे लोक कर्ज देशात असणार, असे त्याला वाटले त्याने दोन दिवस त्यांना पैसे दिले नव्हते बाबांनी सांगितल्याप्रमाणे ते आले म्हणायलाच

असा विचार करून तो त्यांना म्हणाला कर्ज द्या-यांना! क्षमा करा! पैसे ज्ञानात नसल्यामुळे मी दोन दिवस पैसे जमिनीत टाकू शकलो नाही बाबा घरात असवे तर जितके पैसे तुम्हाला दिल्याशिवाय राहिले नसते ते गावात नाहीत उद्या तुमचे जेवण

अपेस मला क्षमा करा' रगनाथाचा मुलगा म्हणाला

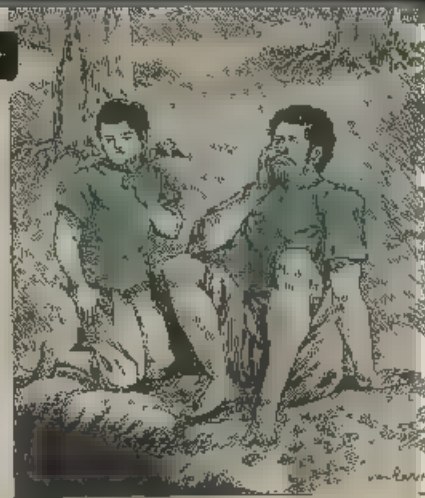
तो काय म्हणतो आहे बीराना कडून परतून त्यांच्यासाठी कांठे तरी तो पैसे टाकतो आहे एवढे त्यांना कळले त्यांच्या-पैकी एका जणाने त्याला विचारले—'कोठे? तुम बाबा कांठे पैसे टाकीत होते?' बरेच दिवस झाले माझांना पैसे मिळाले नाहीत'

रगनाथाच्या मुलाने साटेजवळ हंडा पुरून ठेवला होसा, ती जागा दक्षिणी चोरांनी जमीन खणून हंडा वाहेर काढला त्यात काठोकाठ पैसे भरलेले होते ते पैसे घेऊन बोर निघून गेले

दुसऱ्या दिवशी रगनाथाने साबाडून पस-तल्यावर हंड्याच्या आगी एक खड्ड पाहल्यावर झाली कपारळ बघवून घेतले म्हणाला "माझा हंडा! माझे पैसे?" बसा वेचयासारखा आरडू लागला आणि जमिनी-चा ढोके आपटू लागला

बापाला वेचयासारखा काही करस अमळला पाहून मुलगा विचारू लागला—'बाबा! बरा पैसे बाळून घेऊन गेल, म्हणून का असे ओरडतां जाहा'

"तशी तर तू काडून काढ ठेवून दिले आहेस का?" रगनाथाने विचारले

'काही शिऊ नका बाबा' ते त्यांचे पैसे होते म्हणून मीच यांना ते घेऊन जाऊ दिले!" रगनाथ म्हणाला

रगनाथाला सर्व अंगाबा निळ्यापड झाल्यासारखे झाले तो मुलाचा यक्षा जाबित म्हणाला 'काण रे ते? माझे पैसे त्याच कसे काय झाले?'

तेच तर बाबा तुम्ही त्या दिवशी अन्ध का सांगितले यक्षा ते कने वगारे लोक आले होते मी त्यांना चांगले आढ-खल' असे सांगत मुलाने रात्री घडलेली गोष्ट सांगितली

अन्ने! माझी अवकल कोठे घरागळा गेली होती त्या दिवशी म्हणून तुला मी

तसे मागे बघू. तुम्हा अर्थव्यवस्थेमध्ये कोणी आवश्यकता ही कोणीही द्याली नाही. ज्याचे तोंड देखील पाहिले नाही. असे लोक मध्यरात्रीच्या वेळी घरात शिरले. काय आणि तू त्यांना दार उघडून आत बोलावून घेतलंस? तुला म्हणावयाचे तरी काय?" रंगनाथ म्हणाला.

होय त्याच्या हातून चूक झाली खरी! अशा चूक पुन्हा त्याच्या हातून कधी होणार नाही! मूळाने समजणे निदोषय केला.

त्याच्यावर आलेल्या त्या घोर अत्यायाची दाद सरकार सरकारात घ्यायला गेला तर मरणाच्या त्याच्या श्वापर घनाची गोष्ट कळेल असा विचार करून रंगनाथ रात्रा बसल्या शोधामे निघाला आणि जवळपासच्या वेडपागाड्यांत हिंडला. त्याला दार वाजविले. परंतु कही उपयोग झाला नाही. मलायला तर घडून होचा माफक गेल्या. मादमोड्यात आरडून टाका मार त्या परंतु सर्वप्रथम पुढील मळे मलायले डोक

34 / 68

मूळ कुटुंबात होता. उन्हाडण्याच्या सुमारास उठण्याचा प्रयत्न केला पण उठलेना.

अशा वेळी तो बेरागी त्या वाटने जात असता त्याला पाहून उठविले म्हणाला. 'लकेचे मोत घरात असला बसा उघड्यावर का जायला आहेस?'

'आना कय बोल' त्या दिवशी तू म्हणालास ते सापसागळ आज उपभोगयला लागल आहे! स्वतः खाल्ल नाही, इतरांना पाल्ल नाही आणि चोर मास सर्वेसर्व लुटून घेऊन गेल!'

'तुमका म्हणतोस! ते चोर लहले कर्जे देणारे होते तुम कर्जे फिटल असो विचर करून मलाच समाधान का करून घेत नाहीस?'

अस म्हणत बेरागी निघून गेला. त्या दिवसापासून रंगनाथाचे मन पाश्चात्य तो स्वतः पोटावर जवन उतरावा वाढू लागला आणि त्याचे फुटील आयुष्य मुखाचे झाले.

ताडताचा महिमा

एके दिवशी सकाळी एका गावात एक रंच गलल्ले मनुष्य आला त्याचे नाव आडदांड मोठे शरीर सामान्य मनुष्यात आढळणं कठीण होते. त्याच्या स्वरुपावर एक वाळा झाला होता त्याच्या त्या जाडजूड शरीरात झोकांच्या सडल्याला एक ताईत बांधल्या होत्या त्या साणसाळ पाहत मूल दूर पळून गेली. यायकानी दारे व खिडक्या बंद करून घेतल्या.

तो स्वतः आपल्या आडदांड देहाचे ओझ ठणूकणी करीत तो ओढीत तन होता आणि ओरडत जाल होता "ताडताचा महिमा समजून घ्यायला येतल तर लोकर मा परंतु त्याला घोंगा आवाज एकमेव लाक पावतल दूर पळून गेल होत कोणी नव्हत यत स्फुर्ता.

त्या गावाच्या टोकाला लाकट मराड नावाचा एक मनुष्य एकराच रहान होता.

तो सहसाचा महिमा कळीवा म्हणून आपल्या घरेत निघाला आणि त्या आडदांड देहाच्या माणसाला म्हणाला - तू ताडताचा महिमा दाखविता म्हण नास, दाखवतास का? "

त्या आडदांड देहाच्या माणसाने लाकट कड बसित घुटने पडाने म्हटले ' जल माझ्याबरोबर! तो त्याला गावाबाहेर घेऊन गेला आणि वराच्या शाड्यावादी वायुम त्याने आपल्या सडल्याचा ताईत काढल्याबरोबर तो एकदम लहान झाला तो ताईत त्याच्या पोटाचा झाल्याला शोभल इतका माटा होता तरी एकदम बलात्ता लहान झाला.

'हाच महिमा म्हणतास होय?'

लाकटून विचारले. जेवून तू पाहिलसच काय? मी हा तुझ्या सडल्याला दाखवत आणि मां तुझ्या

दृष्टीआड होईपर्यंत तुला याचा महिमा कळणार नाही मज्या हातातून तुला स्वतःला सोडवून घ्यायचे असेल तेव्हा आणखी कोणाच्या तरी मदत्याला हा चिकटवून दे' असे सांगून त्याने लांकडूच्या मदत्याला हा शिवून दिला आणि काही विचारणार त्या आधीच काही बोलल्या शिवाय नेथून निघून गेला

लांकडू त्या आडदाट देहाच्या माणसा-कड पडून होता आणि आपल्या मदत्याला शिक्क्याच्या सादवाकड पाहून घाबरला त्याला त्याचा स्वतःचा देह उच व लठू होत गेल्या पाहून मून्हा आल्यासारखे माल होते

त्याने एकदांवेळील माण वळून पाहिले तरी तो गल्लीच्या टोकाला पोचला तांपर्यंत तो काळा जंगलवाला सप्तान्य माणसासारखा झाला, परंतु त्याचा डगला नसाच माठा दिसत होता लांकडूला वाता त्या ताईताचा महिमा कळला ताईत सुटला तर आंबरीद देहदेखील सुटणार हे आळखायला त्याला वेळ लागला नाही.

लांकडू घराजवळ येऊन पोचला तेव्हा त्याला पाहून शेजारपाजारचे लोक घाबरून गले म्हणाले- "आम्हाला वाटते की बात काहीतरी जबाबी असली पाहिजे हे पहिल्यापासूनच शका येत होती तू तो ताईत काढून फेकून दे रे!"

लांकडून त्यांच्या सरुलयाप्रमाणे ताईत काढून फेकल्या, परंतु तो पुन्हा उडत येऊन लांकडूच्या मदत्याला चिकटला एवढेच नव्हे तर या खेपस हा जळू लागल्यासारखा वाटला लांकडून त्याला काढून टाकण्याचा विचार मानातून काढून टाकताच तो आपो-आप विस्मृत गेला

जसा लांकडूचा जीव संकटात पडला महिमाभर पुरणारे अश्व त्याला दोन दिवस देखील पुरतासे झाले उपासमार सान्यात त्याचे स्मृत शरीर जागचे ठारलेनासे झाले

ज्यास लायले जगादी निराश होऊन तो त्या वड व्या झाडभाळी जाल, आणि मरण प्रण्याची वाट पाहू लागला

एत दुषारच्या वेळी राजारच्या गावचा एक हडकुला मनुष्य वडाच्या झाडाखाली विश्राने घेण्यासाठी आज्ञा आणि लांकडूचा आनंदाद वड पाहून त्याला म्हणाला- 'सुखये! मज्ज राय हडकु जरीर माठ आणि लठू ब्रायला काही औषध किवा जातू मज्ज बसेल तर मांग! माझ लज्जाचे वय झाले असून हो सज्ज वा हडकुळपर देहाकडे पाहून कोणी वापली मुलगी मला बायला तयार होत नाही'

जिवात जीव आनंद्यास दला लांकडू बाधा संगळ बसून म्हणाला- हा सर्व या वाडतावा महिमा आहे!'

'मला कळू दे तरी हो महिमा!'

हडकु म्हणाला लांकडून आपल्या मदत्याचे ताईत सोडून हडकुच्या मदत्याला शिवून दिला आणि म्हणाला मी दृष्टीआड होईपर्यंत याचा महिमा कळणार नाही तुला हा ताईत काही नकोसा वाटला की हा अणखी कोणाच्या तरी मदत्याला शिवून टाक. काढून फेकून देऊ नकास तुला दिसतवाचे चटके वसतात तसे याचे चटके वसतील सुटली दवा! असे मनाशी म्हणत लांकडून तथून पाय काढला

लाकड हट्टीजाड हॉर्डिपर्वत पहात राहल्या तत्तर हडवून आपल्या देहाकड पाहिले त्याला घेई आल्यासारखे झाले ती आपली स्थूल देह घडून आपल्या गादी गेली परंतु त्याच्या त्या विकृत देहाकड पाहून काण आपली मुलगा त्याला देणार ? नव्हे हडक निराश होऊन परतल्या

आतां हडकुला त्याचा अरिधर्पज देहच दग होता अस वाट लागले त्याच्या समोर देखील लाकडसारखा दगचा प्रस्न उभा राहला त्यान म्हावी वस्त्रे धारण केले आणि भिक्षा मागू लागला परंतु नसें फिरण त्याला स्थूल देहामळे कष्टाचे व त्यामागे देखीट कार घरे फिरल्यावरच ती घापा टाकू लाग

Full Screen 127

वाजवणे त्या घातक वीरस हन म्हावी रहात होतो हडकसमोर जो प्रस्न होता ती तिच्यासमोर उगरी निराळ्या कारणांमुळे उभा होता ती दिमाकाला कुलूप हाती, म्हणून तिच्याशी कस करायला कोणो तयार होत नसें तिनें दार उघडून भगवी वस्त्रे धारण वेल्ल्या हडकुला पाहिले व विचारले 'स्वाधीन्ये रूप चापल ज्ञायला काही जाडू मज आहे का ?

हडकुला क्षणभूत आग झाल्यासारखे वाटले ती म्हणाला- 'आहे! हा ताईत आहे की !

ती ताईत मला देता का ? देव तुम्हाला सुखी करील ! त्या बाईने असदी गळ भाकट्यासारखे विचारले

हडकु आपला ताईत वटविशीं काढून तिच्या पोलक्याला दिवून देत म्हणाला - मी हट्टीजाड मला तत्तर ताईताचा महिमा कळले त्या हा कधी नकोसा वाटला तर दसया काणाच्या तरो मदीयाला किदा पायबयाला बापून तक असें सांगत हडकु तेंपुन निसटला

ती बाई घरात गेली आणि आपले रुख पहायला पका माटगा आरकासमोर रभी राहली परंतु ती दचकले कारण अरसा मांडा असूनही तिचा वस्तुयोग दहच त्या

तो जमिनीवर पडून हातो

शेजारपाजाऱ्याच्या शेकांनीं येऊन विचार- तूम केली त्यांच्या बरोबर त्या गावच्या युवराणीचा दास्यमंडा होती' त्या अवि- वाहित स्त्रीला पाहून ती दासी पाहू शकत हसू लागली मगच म्हणाली 'आपल्या युवराणां सरकार गेलो कित्यक वर्षे उदस आहेत त्याच्या शेजार कधी हसू म्हणून दिसत नाही हिला पाहून त्या तवकीच हसतोक' तिने त्या स्त्रीला युवराणीच्या उघाणात बाळगवून तले

युवराणी सरकार एका ओट्यावर उदस बसल्या होत्या त्यानी मुतासारखा त्या

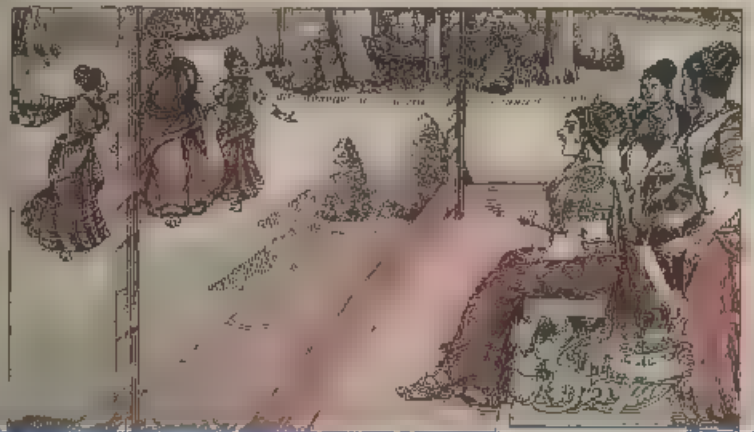
म्हावी आपला देह कसायसा संभाळत यत्न असताना पाहिल आणि पाह घेऊन हसू लागल्या

किती वर्षांनी आज तु मला हस- विलेस ? ज्या काणती महिमा आहे नुईयात ? तिने त्या अविवाहित स्त्रीला विचारले

महिमा आहे तो सर्व या ताईताचा' ती म्हणाली

पण द तनी मला तुझा तो ताईत' युवराणां सरकार म्हणाल्या

पाहून कस ? बापून पहाल तर मज दईल असे म्हणत गिमे जापल्या पाल- क्यारता ताईत काढून युवराणांच्या पांऊ- क्यारला शिवून दिमा व म्हणाली- 'तकीया

कारणा तर दुसऱ्याच्या पोलादाच्या बांधने मज्जा हो।" असे सांगून तो तथून पळून गेली

अविवाहित रमो निघून गेल्यावर युवराणी फलसांत बसून रातवाडघान निघारी थोडे अंतर चालून गेल्यावर भोंयाना शोष नववत नाहीसे वाटू लागले त्याचे शेळी युवराणी एकाएकी आरडली थांबून जाऊन भोंयानी पालखी जापनिंवन टाकली पालखी माडन गेली मोडक्या पाकळानून युवराणी भूतीणीमारजां उठून बाहेर आली तिच्या सोठपा कुठ्याने अत पुरापर्यंत दासदासी बसून गेल बाणाळा पाहताच युवराणी गळ्या काढून मू लागली आणि घडकळी मोंढ तिन मागितली

एकुलत्या एका मुलीची ती दुरवस्था पाहून बापाचे तऱ्हाईत काढून फंक्न गेल्या परंतु दुसऱ्या क्षणाला ती युवराणीच्या अंगरब्याला यऊन चिकटला आणि निस्तबसागरजा जळ लागला ते पाहून

40 / 61

दुसऱ्या क्षणाला रक्षसमारजा मोंढा शोभा युवराणी पळिन्दासरजां राजूक सुवर विसू लागली राजासमोर हासमार हाण्याचा प्रश्नच नव्हता परंतु त्याला वस्त्र लहान वानू लागली सिहासत लहान वाटू लागले व राजमुकुट हाण्याला बसेना राजाच्या प्रतिष्ठेचा प्रश्न होता

राजाचे पीकशी करून त्या अविवाहित स्वीकडून हुडकूचा व त्याच्याकडून लाकडूचा जोष काढला व ताईत शणारा मूळ मनुष्य कोण माचा गोघ मुरू केला परंतु काहीच कळले नाही नेव्हा दरदारात त्याने लाडलाची कथा सांगून ता ताईत बांधून घणाऱ्याच्या पोटापाण्याची व्यवस्था करून देण्याचे वचन दिले

तेव्हा एक मनुष्य पड आला लाकडूला ताईत बांधणाराच ती होता त्याने स्थूल अरीर घारण करण स्वीकारले आणि राजाच्या हुंन तो आभूषणर गुची मान्य

लढाई गेली

एव्हा नावाच्या गावी गम्ना नाकाचा एक गवळी रहान अस त्याची नायका-रेखील लढाई होती ती दोघ दुधात स्वस्त वस्तू मिसळून ते विकत बसत त्यांच्या जवळ गाई म्हशी पुष्कळ होत्या व त्या पुष्कळ दुधदखील देत असत परंतु राच कोभाला बळी पडून मिमळ दुध गावकऱ्यांना विकत असत आणि पुष्कळ वेसे मिळवीत असत

त्याच गावात तिळू नावाचा एक गवळी रहान असे तो ग्रामाधिकपणान दुधाचा धंदा करी त्याच्याकडे दोनच गाई आणि दोनच म्हशी होत्या त्या दुधदखील कमीच देत होत्या परंतु तेवढ्या दुधावरच एकर मुलाचे व नवरावायकांचा पोट भरत त्याच्या मित्रमंडलीनी त्याला किती सांगितले की दुधात थोडे पाणी घालून दुध विकतून तरी मोठ पाय लागेल असे

थांबच आहे अरे हा वंदा आहे, यात मर खोट फार पहायच तसत वगैरे परंतु त्याने तिकडे दुर्लक्ष केल आणि तरळ मागाने धंदा करीत राहला त्याच दुध शुद्ध हातं म्हणून तो राम्ना विक त्या इरात विकू शकत नव्हता अर्थातच त्याला दोन वेळ पोटावर जंघण मिळणे कठीण वाटू लागले पुष्कळदां तर त्यांना अर्धे पोटीचे धोणावे लागे तरी त्याने गाईंना किवा म्हशींना द्यायचा तो दानापाणी देण्यात कधी कसूर केली नाही

राम्नाचो घनाशा अमयीद होती तो पैसे खर्च करून मान विकत घई परंतु गाईंना व म्हशींना द्यायचा वारा व दानापाणी जरोवर देत नसे म्हणून त्याच्या गाई म्हशी दिवमदिवस रोड होत गेल्या त्यांचे दुधदखील कमी हात गेलं तरी तो दुध विकतून तरी मोठ पाय लागेल असे

मेढा व पाणी मिमळून व चव गेर रछावी थागाडी थोडी सांबर झालून रतीबाचे दूध पालीत राहले.

इतके करून ही राम्ना दूध घाली त्याची चव हदळली आढळते त्याच्या गिऱ्हाइकांनी गंकार करायला सुरुवात केली परंतु राम्ना शक्य तोवर ओडण वाढवेल्याशिवाय काम भागवून बसू लागला

तो आपल्या गिऱ्हाइकांना सांग- 'काय करावे हा हळदी जागाच घेवला आहे हिऱ्हा गवताणजी गाई म्हशींना वाळलेले रावत घालावे लागत आहे म्हणून जमीन परक भासत आहे परंतु पहा वाळलेल्या गवताचे दूध प्रकृतीला वागले असते,

आयुर्वेदाची माहिती असल्याच वच या विचारून पहा त्याप्रमाणे ना तंतुवागी नावाच्या वैद्याला विचारून घ्यायला लाग त्याने त्या वैद्याला थोड पैसं चारले होते व तो राम्नाच्या इच्छेप्रमाणे दूध प्रकृतीला वागले असल्याचे सांग म्हण- 'अम्हच्छा वैद्यक शास्त्राप्रमाणे वाळलेले रावत खाणाऱ्या गाई म्हशींचे दूध आपूर्तुद्धीत उत्तम आहे !'

बसा तऱ्हेत राम्नाचा घडा साल असत निळू गवळीं किली तांती घसं पाळत असून सुद्धा त्याचे फात उलटचे पडत गले आणि त्याचे कष्ट दिवसेंदिवस वाढतच गले

गावाच्या पूर्वोक्तील भागात एक चौधरी कुटुंब राहात असे ते एक मध्यम वर्गीय कुटुंब होते त्यांचे काही नातेवाईक बाह-राच्या मध्यभागी रहण होते सन्मानितित्त दूरदूरची नातेवाईक मंडळी चौधरी कुटु-धाच्या घरी पुष्कळ असली होती चौधरी घवून सर्वात धाकटा जा दीन चौधरी त्यांचे रबी आणि छडी नावाचे दोघे मुलगा फार हुशार होते रबी मोठा होता, कुमार अठरा वर्षांचा सुद्धाल विवेत निपुण होता

दोघ जगदी पहिल्याने लंड गावास आले होते. म्हणून आनंदाने गावत हिडत फिरत गमनी पहात होते कुभाराच साक शेत

तत्तीत प्राप्ति प्राप्त राकाला उजाडल्या पासून मध्याकाळ हाईपर्यंत गांवभर हिडण एवढाच काम हात त्यांचा

गानेवाईक पुष्कळ आले होते म्हणून चौधरी कुटुंबाला जवळ जाऊन दूध लाग तेवढे सर्व शांतच देत होत होते बांधे भात उजाडला व दूध गेत असत परंतु सहानलं दूध प्यायला सवण प्रसन्नगत शांतत्या दृष्टान काही मिसळ अमन्यांचे त्यांना कळले नाही

दोघ अनेक एकदां तितक हिडत नाळ-सानल गले रथ स्थाना निळू गवळी आपला गाई गुरांना चरायला घऊन गेलले दिसला गुरे शांतपणे चरत होती व निळू मुरली वाजवीत होला त्याका मुरली छान वाजविता येत होती दीघांना त्यांचा मुरली फार आवडला दोघ त्यांच्या-जवळ गले आणि मन लागून त्यांनी मुरली एक आम्ह

त्यान मुरली वाजवायची धांवनाच रबीन त्याला विचारले- 'सादा' तुम्हाला वासरो कितो छान वाजविता येत हे काम काय'

मुरलीवर रबी नाही हे सांग बसविले मुरली' मध्या द्याकळतात हे सांग आपा-आप बाहेर येत आहे निळू म्हणाला

दुख तुम्हाला कसळ दुख? त्यान विचारले

'दुख एक आहे का? पातभर खायला मिळत नाही अगभर वरच नाही सामान्य पणे चरणच सर्वच अर्धेपाटी राहता निळू म्हणाला

हे एकून रबीच्या निळूच वरून कथा एकावीशी चालली महानभूतीन निळू विचरला आणि त्यान आपल्या दुखी जीवनच वणत करत असता राम्नाच्या लडाडाचा गाई सुद्धा सवांच सोडत सविस्तर सांगून हाकली

हे सर्व गावकऱ्यांना व सांगून तका का राकयादा' रबीन विचारले

माझ्या बोटण्यावर काणाचा धिंव्यास वसणार हो? गावातलं वैद्यबुवा तनुशर्मा राम्हाला अनुकूल नेत्रं बोलणान थो बोलतो ते पावकन्याना वेदवाक्यासारख आहे' निळु हताश आल्यासारखा म्हणाला

तम का म्हणत दावा 'तनुशर्मा वेद्य आहे का' तो भूतवैद्य मन्त्रत्र ठगेरे शिकला आहे वान्ते' कधी मधुन मधुन अदभुत अविश्वसनीय असे प्रयोग करता का' रवीने विचारले

तुम्ही कस अगदी तगेबर आळखलत! तनुशर्मा वैद्यकच फक्त करीत नाही रोय्या बर ताडताच्या व मंत्रानवांचा प्रयोगदेखील करून पाहतो त्यांच्या घराच्या आवागल

त्यात वहा केली भूत राहताच अस गाव कन्याना वाटत अमावास्याच्या रात्री तो त्याच आवाहन करत म्हण निळु म्हणाला

तु आपल एक ग्लामावर हूध बेक चकलील का' रवीने त्याला विचारल त्या दिवशी दोघ भावांनी ग्लामावर हूध निळुकडून तल व ते तापवून घ्याल त्याची नवम काही तिराळी होतो

राम्हाच्या दुघात काही तरी गडबड दिमत आहे आपण शहरातशा वरून चोर ला पकडल पाहिजे रव म्हणाला

'कस बुधा?' छडीने त्याला विचारल रवी थोडा वेळ विचार करून म्हणाला 'ठरून रवी! पादु फक्त सर्व काम ठीकठाक होईल'

गांवकन्याच्या करमणुकीसाठी म्हणून रवीने जादुचे प्रयोग करण्याचे ठरवून त्यासाठी आवश्यक तयारी केली त्या प्रयागाच्या वेळी त्याने तनुशर्माला मुख्य अतिथी म्हणून हुजर राहण्यास विनंती केली

तो त्यांना म्हणाला- कसा तुम्हांला सर्व जिव्हा अवगत आहेत जाम्ही तुमच्या समोर पोर आही तुम्ही आल्यात तर आमचा उत्साह वाढल स्तुती पकन तनुशर्मा स्वप झाला यंडन सर्वांच्या पुढ बसला

दुघाचा राहील असे रवीन प्रलकां, वाहीर केड आणि राम्हाच्या दुघाळा एव मदार व निळुच्या बुधाचा एक ग्लाम भरून त्यावर रक्षाचा ताड लिहून दाव्हा ग्लाम एक सजावर ठवून दिव सवांना त ग्लाम व त्यावर लिहिलेलो नाव स्पष्ट दिमत होतो

नंतर रवीने प्रयोग मुक्त करून त्याने अनेक अद्भुत जादुचे प्रयोग करून प्रलकांना आश्चर्यचकित करून मादल रवीला रक्षी शक्ती प्राप्त असल्या पाहिजेत, असा गाव कन्याना वाट त्यागल भुतपिशाचांना वहा करण्यात तो तनुशर्माची बरोबरी तर करून शकेल काकणभर त्याच्याहून जास्तच असल असहशील मर्माना वाट त्यागल अशा तऱ्हेन गावकन्यांच्या भवात आपल्या जादु मन्त्राचा पूर्ण पगडा नसल्याची खात्री करून घळत पोचला पकडून घायल्य प्रयोगांका रवीने मूर्खता केली

तो गांवकन्यांना म्हणाला माझ्या हातला थो भूत आहेत ती दमलका आहेत म्हणून वाहेर मणसाचे साहस करणार नाहीत तरी त्यांना माणसांसारखी कांफी प्यावला फार आवडते म्हणून मी त्यांच्या माठी आज कांफी तयार करतो वधू व भगिनीना! आपण मनुष्य मिसळ नसलल

पदार्थच त्यांच्या प्यावला जाता भूताच तमच असत त्यांना पिसळ पदार्थ खाण्या किवा प्यायला दिले तर ती गडबड करतात मिसळ पदार्थ आळसण्यात ती आपणाहून जायत हुशार असतात ही गोष्ट मी तुम्हां सर्वांना आवाच दाखवून देतो!

अस सांगत रवीने दोन टबलांवर दोन रिकामे ग्लाम ठवले एका जाडघातल कांफीच घिळावसाण, दुसऱ्या कांफीचा काढा म्हणा पाहिजे तर) दोन्ही ग्लामात थोड थोडे ओतल, नंतर निळुन विलळ दूध एका कांफीच्या ग्लामात आतल्याबाहेर उतंग कांफी तयार झाली गवदंशील चांगला व दाचारावील उत्तम तमच त्यात रवीने

दिवस हवे कापीच्या धुपचा लहसात
धातुल न्यावरांवर त्या लहसातली काकी
वाळ्या शईमारसां काळी आली

ती दाखवीत रवी मज प्रसन्नता
म्हणाला- 'बंधू बंधू भागिनी' 'प्रसन्न' स
मिसळ हवे धुपदेखील प्यायला तयार
महोत तुझे मात्र मनासारखे प्रतुल्य
असत ते पित्त आहो हे कितो आवयचं
म्हणावयाचं?

रवीन कलकथा जातुच्या प्रयोगाचा परि-
णाम भावकथांच्या मतान्वर इतका पडला
की त्याच्या बोलण्यावर त्याचा पूर्ण विश्वास
झळ्या आणि ते रास्ताला त्याच्या कमवे-
गिरीबद्दल शिष्याच देऊ लागल त्यानंतर
रास्ताची लबाडी चबाड्यावर आली
त्याच्या घराची झडती घेतली तेव्हा त्याच्या
घरातून भंडाराची पोती बाहेर पडली तीच
कायारा रास्ताला याबाबतून हाकलले
आणि त्याच्या सर्व गाई म्हणी निळाली
दिव्या तनुनामने जायली चूक वाढत
कली त्यात भावकथाची क्षमा मागून

Full Screen

127

K

◀

⌂

▶

46 / 62

आळशी

शहरांत परत गेल्यावर रवी व छत्रपति
आपल्या मित्रांत या सर्व प्रयोगांचे वर्णन
करून सांगितले तेव्हा त्यांनी रवीला 'दुस-
रा' यासारखे कस काय करून दाखविले
विचारले

रवी म्हणाला- 'एवढेच आयाझिन
मिवाती बिच रते. म्हणजे आपण
जखमेला लावता तेच ना'

तो म्हणाला- 'होय' ते पाण्यात मिस-
ळत काफी दिकानेच हातून तयार काढ
बाकीचा जवूचा प्रयोग हा रसायन
शास्त्राचाच प्रयोग आहे 'आयाझिन पिठा-
च्या पदार्थात लवण तग पीठ काढ हात
रास्ता दुधात भेदा पुष्कळ मिसळत होता
ह मज्या वळले होते पीठ काढविले
असल्यात दुध काळ झाले तिळवे हवे थूळ
होते म्हणून ते काळ झाले नाही

त्याच मित्र म्हणाले "आजोस रवी
आजोस'

फा. तुनी गोळ आहे लका राज ला अशिया वडावची एक ल हेच तुमचे ना तो हाती
दर ज ना आपावर आपला घातबिही वर्गेने ठरकून दरबारी व मुन्दाता भट
नेहोपयन जवागची वडा हाउन जाई यापुढे राजाला व त्याच्या दरबारी व मवी वर्गेनेता
कार कण्याचे दानत होले राज ने हो मज्य जावी म्हणून संव्याचा लल्ला दिवागला

मज्यने मज्य दिवा- "महागज" उडाहताच पांड सगीत गवत आपणाम गाणे
करण्यानेही काही मगडे चौकडा वर्गेने वाजवी वाजवण याता तेमडे आपणाला म्हणजे
ज ग घेले

राजाने त्याच दिवशी काही वाजवी वाजवण गानत तेमडे त्यांनी पहाटे उठून
तोच व उतर घेऊनी वाजवणाला लवण केले राजाची क्षीप मोडनी प/तु
साखरसाख मोडल्यामुळे मज्येदाराता भयकर राग आला त्यांनी लगेच आपल्या
शिष्यांना बोलावून वाजवी वाजवणाला पैकी प्रत्येकाचा चार चार फटके लावल्या
समित्त आणि पुन्हा आपला

दुपारी दिवशी काय काय ते होशे पहाटे उठविले असे राजाने मज्येदारा ठरविले
पहाटे वाजवी लगे आले वरतु अजोस मोठा लाला तर फटके बसतील या भीतीने काही
बोलावल्याशिवाय परत लिपून गेले राजा नेहमीच्या सवयीप्रमाणे उभित जगा जगा
त्यादिवशी वाजवीवाल्यांनी त्यांना ठरविले नाही त्याने ताबडतोब त्यांना बोलाविले
आणि त्यांना आपोबिचले करम त्यांनी करून वळता कले नाही यावरून आपल्याला काय चार
फटके लाव्याची आज्ञा दीविली

बोलणारे वासरू

एका खंडेगानात व्यक् नावाक्य एका शतकन्याकड एक वासरू हाणे शत पान्याचे लावचिपन जाल नव्हन म्हणून व्यक् घरात एकदाच होता त्याचे त्याच्या वासरावर फार प्रेम होते इतका सदर गाढा देवाने दिला, परंतु त्याने त्याला बालण्याची प्रकती दिली नाही, शाचे अकूत आश्चर्य वाटे दिका असतो तर गिती बरे झाल असत त्याला वाट

'हळूहळू नीच गाढ मनात धोळत राहण्यान मनोव्याधी ये गरी व द म गली म्हणत तो मव आठवोच्छा शोकाना विचाह लायला- काय हो माझ्या म ह्याला बोलायला शिकवायला काही उपाय आहे का? असला माझीत भाय'

'गाढा बोवणार' तुझ डोक फिरल आहे का? असे मव त्याला विचार लागले

परंतु व्यक्च्या शोकशतत ते वड गळ नाही माथ सुन्यासी यमी वगैरे मरविद्या अवगत असने असे त्यान एकमे हाते हिमालय पर्वतात जाऊन एखाडा योग्याला विचारून घ्याव गोन्त्याला बोला यला शिकवायला करतो तरी मार्ग निघलच असे त्याला वाट लागल त्यान आपल्या गोन्त्याच्या चारा पाण्याची व्यवस्था चांगली ठवायला एका विद्वान्याक नेकराना शोकराना नेमल आणि तो स्वत हिमालय खोल न निघून गेल त्याने त्याला भटलया पयक देवाग्याला विचारून पाहिल परंतु त्याच्या काही उपसाय झाला नाही

शवटी त्याचे दुष्य फळला आल्या मारखा एक माथ त्याला भटला त्यान व्यक्ला एक मुठी दिली व मी गोन्त्याला सायल दिली तर गोन्ता झाल लायल असे त्या साधन सांगितल

लागला

मी इतके दिवस दिसलो नाही म्हणत विचाराच्या मनाला किती वाईट वाटल असे मनात म्हणत त्यान वारापर आणलली मुठी वासरूला लायला दिली व म्हणाला 'आता झुल बोलता येईल' तुझ्या मनात येईल ते तुला भाकलपणी सर्वांना सांगता येईल

वासरान मुठी पाल्ले आणि म्हणाले- इतक दिवस कोठ गेल होतास?

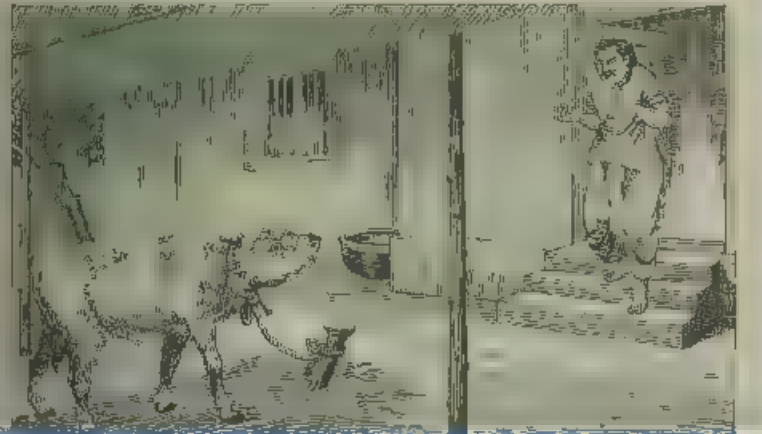
व्यक्चा आंगठ मगनात मावता त्याला कोणकाशत कष्ट सहन करावे लागल हे त्यान त्या वासरूला सांगितल व म्हणाला-

'उह हा स मकोस ओपडीत खुश पाय पारमन पडून रहा

'तुम्हांला काय? तुम्ही गादीवर पाय पसरत होपल वाळूनेच शक्तावर झ पल तर त्याची कुसळ बोजतान तुम्ही आपली एक गादी गाढवान घालून दिली तर मला लान हापता येईल गाढा म्हणाला

'जरे किती लान कोलायला शिवतास के? हे शोककण्यांना कळल तेच तुझ जायल तुला, बल' असे म्हणत ज्यान वासरूला गाढघात नेऊन बांधून ठेवल

नंतर व्यक् जवायला तपला असत "अहो व्यक्कोजी! अशी मोठघान वासरान हाक मारली

काश है! उसे छहनात चक्रे गोला
नहीं था वह गला

काय हा वृष्टी एकदधान जवना
आता का^१ आशी प्राचीना वास वन वन
किरल पाहिज नाही का^२ आज खासला
माहोशी पड श्रेऊन पे वासरू म्हणालं
धन्यून वास्त काही बालन्याशिवाय
वासरू म्हणाल वं कल

है वादों में स्वायत्तता मुसलमानों और
 व्यापक विचारों पाणों और आर्थिक कार्य
 काटन का कुनका धातु का वादों में पुरावा
 दासा, वडा धर्म के वादों में धातु का धातु
 वादों में धातु का धातु का धातु का धातु
 धातु का धातु का धातु का धातु का धातु

व्यक्तये ज्ञातुं पादरे ज्ञातुं परंतु शोन्हा
मृगाणां ते त्याने मुकाट्याने केले

अशा नवेन वासरें प्रत्येक वस्तू व्यक्ता
सांगून मागून घेऊन खाली गिळू लागणें
एक दिवशी श्री व्यंकू नहुमोप्रमाण आपल्या
असतां वासरानें जोरातें हाक मारली—
"अहो धनंजीराज ! असा नावसाहेत हो !"

काहो वडन वामगला काडपु कावला
 कामीचः मार असदा भाल्यान्त गाहा
 वारहु लागला अहं रामगव' अहा
 श्री निवामगव अहो गण'जा' दाखवा
 हा वाचवा। मला ठार कथन आहे'

व्यक्तीजाना काणी चार सारंग आह
 सले व हुन अजर पाजारण लोक धावून
 जाऊ आणि त्यांना काळांसात अन्नाचा
 सोर ममबून त्यांचे डोंके फुटण्यात त्यांच्या
 वरद्वारा

मलो रं मेलो'” असं म्हणत व्यक्ती
तंडफड लागला.

मरता आहैं हम ? मर !' वायस
मृणाले,

घटल्लं सवं वृत्त ऐकून मारणारांनीच
 द्यकृत्वा जस्तमांवर गत्तग लावले बाणि
 पट्टी वाघत लुधली

काही काळ गंग्यावर व्यंकू पुत्र
हिमालयाकड धाव घेतली

महाभारत

धर्मगजाचा गव्याभिषेक झाल्यावर कृष्ण घेऊन ते हिमालय पर्वताच्या मोहिबेवर बरेच दिवस हस्तिनापुरातच राहला निघाले ते सोढागोटी अग्नय मंदिराच्या आलांडीत हिमालय पर्वतावर राव आणि मरुतन ज्या जातीचे धर्मगजाचे कर्तव्य होते त्या जातीच्या शोधू लागले
एक दिवशी गव्याच्या त्यांनी उपवास केला

महाभारत युद्धाचे वर्णन कृष्णाच्या नौडी व जागरण करून आणि दर्शस्थानवर बसून आत्तराचे ध्यान करत दृष्ट्या दिक्खी प्रकर कुंवर आणि माणभद्राची आराधना करू लागल. नंतर त्यांनी भूत पिशाच्चांना

तत्पतंती घर्षराज्ञान अर्थयेन पज्ञासादी क्षानयाना बली दिला आणि जमिनी आवश्यक घन हिमालय पर्वतावरून क्षाण- खाली पुरकल घन खणून काढण्याच्या ष्याचा निश्चय केला पाडवानी अगल प्रयत्नाला लक्षानं स्थिति त्यांना नांद, चतुरंग भैरव मुद्रासाठी तपास करविले पातेली तपेली राटे, गंगती वेळच्या वार्ध आणि घतराष्ट्र गंगवारी, कृती पांचा निरोप अनक भांडी मिठाली ती सर्व सोन्याची

हानी ती घऊन जाण्यासाठी असल्या सटांचा कांडपांचा आणि अशाच अनेक वनहत्त्या बाहणांचा उपयोग करतावा लागला अशा सर्वांना घेऊन पांडव हस्तिना-पुरी आले.

अश्वमेध यज्ञाची सुरवात होणार असे कळल्यावर श्रीकृष्ण प्रचुन व सारंगी इत्यादिकांना बरोबर घेऊन हस्तिनापूरला निघाला. त्याच्याबरोबर सांब, पाण्डेय आणि कृतवर्मा, सुभद्रसह बलराम देखील निघाले. वृतराष्ट्र स्वतः व विदुर त्यांच्या स्वागतार्थ सामोरे आले. श्रीकृष्ण ठरल्या-प्रमाणे युधामन्यु महालात आपल्या सव पत्निकारासह उतरला.

तिला मरणा हाता परंतु मरणा तन्मागवर रडल्या जाही. प्रतापशभा निघाण पद्म हाता मर्वाच्या आनंदा तन्मागवर पाणी पडले. पक्ष किकल्लयविमूढ स्थितीत असता कुशाळा बाळाचून आणायला कर्ती निघाती. याच वेळी सावकीला बराबर घऊन कृष्ण स्वतःच आला. मुभडा दौगदा वगैरे निघा रडत हाण्या. कुर्मीन कृष्णाला पाहताच कळवळून विचारले. 'कृष्णा! आला काय करायचे?' 'तूच रक्षण करेल तूच होणार!' दुसरे अवस्थाभ्यास टाकलेल्या अस्वामुळे तूड्या भाच्याचा मृगगा मनावस्थेत जन्मला आह. याला काय वाटले ते कळून राचव आम्हाच्या वंशाचा हाच एक अंश खरेला आहे."

त्याचप्रमाणे मुभडा उमरा द्रौपदी कुशाळा काकुळतीत वितनी कळ लागल्या उत्तराला तर वंछन लागल्यासाख झाले तो बसूद हाऊन पडली.

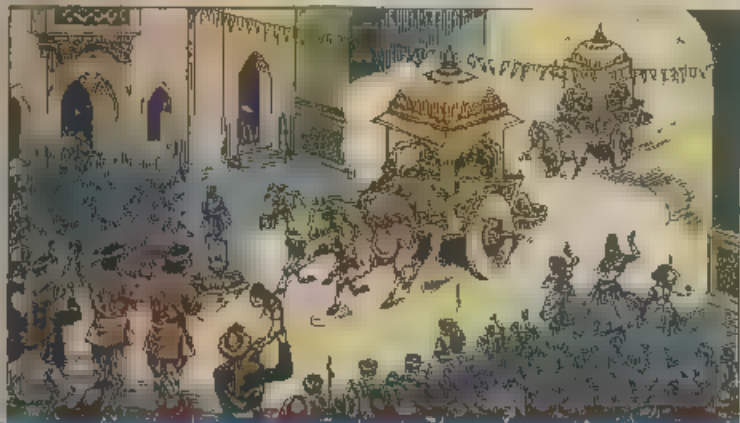
कृष्णात त्याला घऊन आपल्या पायावर ताठ उभे बसले. तेव्हा त्या मुलात एका एकी वैतन्य आले. मर्वाता आनंद झाला. ब्राह्मणांनी त्या मालाला आर्क्षीयाद दिला. पांडव वंशाची मत्तपरीक्षाच हाता ती तो परीक्षा झाल्यावर तो जन्मला म्हणून कृष्णात त्याचे नाव परीक्षित असे ठरले. सर्व थार स्त्रीपुरुषांनी मृत्यूच्या डाळतून वाचलेल्या त्या

तो संतुष्ट होऊ लागला.

परीक्षिताला पहिला महिला पुरा झाला त्याच दिवशी पांडव हिमालय पर्वतावरचे घनवैभन घऊन गंगेत ते येणार हे कळल्यावर सर्वे हस्तिनापूर शहर त्यांच्या स्वागताथ सर्वावस्थान आले. आदव पांडवांना गाणारे मंड. पहाने सिकडे नृत्यवायन चालू होते आणि मंगलवाद्य वाजत होती मोठ्या समारंभान पांडवांनी हस्तिनापुरात प्रवेश केला. त्यांना नाचू शात्याचे आणि तो यत्नावर्यंत जन्मला असता कृष्णात त्याला पुनर्जन्म दिल्याच ऐकून पांडवांना परमानंद झाला. त्यांनी कृष्णाच्या दर्शनाला जाऊन त्याचे आभार मानले.

त्यानंतर धर्मराजाने श्वास आणि कुळा दोघांची परवानगी घेऊन अश्वमेध यज्ञाचा आरंभ करण्यासाठी चंद्र पौर्णिमेला यज्ञाचा वेतली. यज्ञाच्या चौथ्यात कोणकोणती वक्षणे असावीत याची माहिती असलेले युत व ब्राह्मण शाच्याकरवी निवड कंगवयाची होती. त्यानंतर तो घोडा देश देशांतरात फिरण्यासाठी सोडूनवाचा व तो जमयार फिरून परतणार.

अश्वमेध यज्ञ चालू असता धर्मराजाने अश्वमेध घेतली अश्वस्था करणान, भीमान बहुलाच्या मदतीने राज्यव्यवस्था पहावयाची, अर्जुनाने यज्ञाच्या अश्वानेबरोबर जाऊन त्याचे रक्षण करावयाचे आणि सहदेवाने सर्व कौटुंबिक व्यवस्था पहावयाची असे ठरले.

अश्वमेध यज्ञाच्या अश्ववाचरोबर त्याच्या रक्षणार्थ अर्जुन निघाला तेव्हा धर्मराज त्याला म्हणाला-‘अर्जुन! तू यज्ञाच्या अश्ववाचरोबर त्याच्या रक्षणार्थ जप्त आहस वाटत कोणी क्षत्रियाने आह्वान केलेच तर त्याच्याशी बैग केल्याशिवाय त्याचे मन बळबूत व आणि त्याला या यज्ञास हजर राहण्यास निमंत्रण दे.’

धर्मराजाने स्वतः अश्वमेधाचा घोडा साडला आणि घोड्याच्या पाठीमागून गाडीव धारण करून अर्जुन निघाला तेव्हा नागविकांची गर्दी रस्त्यांच्या दूतर्फा निरीक्षण्यासाठी आणि समत पाहण्यासाठी उभी राहली अश्ववाचरोबर त्याच्या खाण्या-

असलेला याज्ञवल्क्यांचा क शिष्य वः वेदांग्याचा चांगला अभ्यास असलेला जस प्राच्य आणि काही क्षत्रियदखील निघाल पाडवाना जिकलल्या मव प्रदधान ती घोडा निर्वाहपण फिरला

कांगारी शत्रुतावर युद्ध करू नकोस, अस धर्मराजाने मागितले होते तरी अर्जुन त्या वाटत किंयक ठिकाणी युद्ध करावे लागू त्याला वाटत किंगत, यवन आदिवासी आह्वान केल, त्यांच्याशी युद्ध करावे लागल अनेक आर्यक्षत्रियांनी देखील यज्ञाच्या घोड्याला अडवित परतु सर्व युद्धात अर्जुन विजयी झाला

महाभारत युद्धात अर्जुनाच्या हाती मरण पावलेल्या किंगतीच्या मुलांनी व नातवांनी अश्वमेध यज्ञाच्या अश्ववाचरोबर अर्जुन रता आहं हं कळल्यावर त्याच्याशी युद्ध करण्याच ठरवून घोड्याला अडविल अर्जुन त्याच्याशी प्रमान बोलायला गेला असता त्याच्या त्या मदुव्यवहाराकडे दुर्लक्ष करून त्यानी अर्जुनावर बाण साडले तिसर्तीच्या सनरपती सुयंशर्मा याच्यानी अर्जुनाला युद्ध करावे लागल त्यान सुयंशर्मा कृतधर्मा व इतर अठरा त्रिगर्भ वीराना ठार केल्यावर उरलेल ठार त्याला क्षरण आल

मुलगा वृजदत्त अर्जुनाशी युद्ध आ आला अर्जुनाने त्याला पराभव केला वनतु त्याला शरण करतो जिवंत मोकून दिल आणि अश्वमेध यज्ञप्रसंगी उपस्थित राहण्यास निमंत्रण दिले

त्यानंतर त्याचे संधवाणी युद्ध शाळें अर्जुनाने शोधवांचा पूर्ण पराभव केला म रत युद्धात अर्जुनाच्या हाती संधव जयद्रथाचा वध झाला होता त्यानी बायका दुशला ही घृतराष्ट्राची एकुलती एक मुलगी होती तिचा मुलगा मुरथ यज्ञावाचरोबर त्वत जवून आला असल्याच एकनांच त्या धक्यान मरण पावला

तेव्हा दु शला आपल्या नातव्या नातवाला एक रथात बसवून अर्जुनाकडे घेऊन म्हणारी हाईलील तूझा नातूच, परी-श्रितासारखाच आहे याच्या तोंडीकडे राहून संधवाचा संहार करू नकोस त्याची नव झारी त्याला क्षमा कर माझ्या आज्ञावाचो तुमच्याशी पान वर केल हे खरे आहे ते विमर

अर्जुनाने आपल्या जलत वहिणीला पोटाशी धरून तिचे मातून केले आणि तिला तिच्या नातवाचरोबर तिच्या घरी पोचने केले आणि घोड्याला घेऊन पडे निघाला

घोडा फिरत फिरत मणिपूरला घऊन पोचला त्यावेळी मणिपूरला बभ्रुवाहन राज्य करीत होता तो अर्जुनापासून तिसा-गशाला आलेला मुलगा होता आपल बडोळ आपल्या देशात आल्याचे बळल्यावर बभ्रुवाहन काही ब्राह्मणांना बरोबर घेऊन अर्जुनाच्या दर्शनास आला

अर्जुनाला त्याची बाभणूक पाहून राम आला म्हणाला-‘तू शत्रिय नाहीस का? मी रामजीखातर या बाबला फिरायला आलो नाही अस्त्रास्त्र घऊन यज्ञादवाच्या रक्षणार्थ आलो आहे तू शूरासारखे या घोड्याला धरून ठवून मादवादी युद्ध करायला हव होते परतु तू क्षरण आल्या-

सारखा सरळ माझ्याशी बोलायला भेटायला येतो आहेस हे कसे काय ?”

ते ऐकून बभ्रुवाहनाचा स्वाभिमान जागा झाला. तो युद्धाची वस्त्रे घारण करून, रथात बसून अर्जुनाशी युद्धाला आला. संयंकर युद्ध झाले. दोघे वृद्धयुद्ध करीत असता मूर्च्छित होऊन पडले. चित्रांगदा भावत आली आणि पती व पुत्र दोघांना संगुडाचरणा घातून रडू लागली. घोड्या वेळाने बभ्रुवाहनाने बुद्ध झाली. आई अर्जुनाला मूर्च्छितावस्थेत पाहून रक्त जमल्याने त्याने पाहिले. आपल वेलेल्या ज्वरीबद्दल त्याला फार पचचातास आटू लागला आणि उपवास सुरू केला.

Fullscreen 127 X

म्हणाली-“वेड्या! तुझे बावा लुड्या हाती मरण पावले असे वाटले का तुला? ते जणूय आहेत. मी आपली माया पसरवून तुला धमात घाडले. मी तुला एक मणि देते तो त्याच्या अंगठ्या नुसता लाव, ते तत्काळ उठून बसतील. बभ्रुवाहनाने मणि नेऊन अर्जुनाच्या अंगाला लावताच अर्जुन सोपेतून आया श्राव्यासारखा उठून बसला.

अर्जुन प्रेमाने बभ्रुवाहनाला गाढ आलिंगन करून भेटला व उलूची, चित्रांगदा तेथेच असलेल्या पाहून त्याला फार आनंद झाला. तो त्यांना म्हणाला-“या पुढभायी वर तुम्ही सर्व काशानाठी आलां आहां?”

उलूची म्हणाली-“अर्जुना! वृ भीष्मा चौर्याचा अन्यायाने वध केलास. म्हणून तुला पाप लागले. त्या वापाचे जमन रहावे यासाठी मी तुमचा पुत्राच्या हाती गुळा वध करविला.

ते ऐकून अर्जुनाला फार आनंद झाला. त्याने बभ्रुवाहनाला अश्वमेध यज्ञाचे नियंत्रण दिले. बभ्रुवाहनाने अर्जुनाला एक दिवस त्याच्या घरी त्याचे श्राद्ध स्वीकारण्यास विनंती केली. परंतु अर्जुनाने त्याला घोड्याबरोबर नित्य रहावे लागणार असल्याने ते शक्य नसल्याचे सांगितले.

यज्ञादव समुद्रापर्यंत जाऊन इंद्रप्रस्थाकडे परतला. तो मगध देशाची राजधानी राज-गृह येथे आला. तेथे मेघसंधी हा राजा राज्य करीत होता. तो अर्जुनाशी युद्धाला आला आणि अर्जुनाशी युद्ध करून युद्धात हारला. अर्जुन त्याला म्हणाला-"तू लहान जसल्यास तरी चांगल्या पराक्रम दाखविल्यास. येत्या चैत्र पौर्णिमेला आमचा दादा धर्मराज अश्वमेध यज्ञ करणार आहे. तू त्या यज्ञ-प्रगणी आले पाहिजेस!"

अशातऱ्हेने अर्जुनाला बोटघाबरोबर जात असतां म्लेच्छांबरोबर व शकुनिकाच्या निपादाबरोबर, शकुनी मामांचा मुलगा गांधार देशाचा राजा व द्राविड राजा, यांच्याबरोबर आंध्राबरोबर आणि शेवटी बोट घोरेंबरोबर युद्ध करावे लागले व जय मिळवून तो हस्तिनापूरला परत आला. चैत्र पौर्णिमाजवळ येऊ लागली. एक महिनाभर आधीपासून त्यासाठी तयारी चालू होती.

यज्ञसमारंभास अश्वमेध जनसमुदाय हजर होता. त्यात अनेक वेदशास्त्र पारंगत विद्वान

वराहिन सायंपका, प्रद्योत, गांध, कुतबया आणि इतर यादव प्रमुखांना बरोबर घेऊन आले होते. चित्रायदाळा व उलूचाळा बरोबर घेऊन बभ्रुवाहन आला होता.

अश्वमेध यज्ञ मोठ्या खाटाभाटाने संपन्न झाला. धर्मराजाने अतिथीअभ्यागताना निरनिराळ्या भेटी, नजराणे व दाने देऊन निरोप दिला. सर्वांनी यज्ञाची व त्यांना मिळालेल्या अतिथी सत्काराची दानधर्माची मुबत कंठाने स्तुती केली. त्याच वेळी तेथे एक मुंगूस आला व म्हणाला-"तुम्ही सर्व या यज्ञाची कार प्रशंसा करीत आहा. परंतु कुरुक्षेपात अत्यंत वारिद्र्यात दिवस काढणा-ऱ्या एका मुनीने केलेल्या सातूच्या पिठाचे दान याहून मोठे आहे.

मुंगूस म्हणाला ते ऐकून सर्व आश्चर्य-चकित झाले. त्यांनी त्याला विचारले-"तू कोण? कोठून आलास? वास्तोबत विधीने झालेल्या यज्ञदातादी गोष्टीत तुला कोणती उणीव दिसली? खरे खरे साम!"

मित्रभेद

[११]

राजकुमारीने विचारले तेव्हा विष्णुरूपात असलेला कोष्टी म्हणाला-"ए मुदर्थने! मी तुझ्यासाठीच आलो आहे. तुला प्रेमाने भेटायला!"

सुदर्शना म्हणाली-"प्रभो! तुम्ही देव आणि मी मानवजातीची रानी आपलं परस्पर प्रेम कसं?"

"प्रिये! तू माझी अर्धांगी, लक्ष्मी आहेस. तू मला ओळखले नाहीस का? तुला शप मिळाल्याने मनुष्यजन्म घ्यावा लागला. आपल्याला काही काळ हा विरह सहन करावा लागणार होता. तरी मी मानव देह धारण करून काही काळ तुला पती म्हणून राहण्यावर तू शपमुक्त होशील, म्हणून आलो आहे. कोणी इतर मानव तुला पती होऊ नये व त्याच्या पासून तुझे

संरक्षण व्हावे हाच हेतू. तेव्हा आपण शोधून विवाह करून घेऊं या." कोष्टी म्हणाला.

राजकन्येला परमानंद झाला. तिने त्याच्याशी विवाह करून पत्नीरूपाने राहण्यास मान्य केले.

अथातऱ्हेने विवाह झाल्यावर कित्येक दिवस दोघ परस्परांना भेटत राहली. मध्यरात्रीच्या सुमारास कोष्टी आपल्या गवडवाहनावर राजकन्येकडे येई आणि उजाडण्यापूर्वी निघून आई. निघण्यापूर्वी तो तिला वैकुंठलीकी जात आहे व परत रानी येईन असे सांगून जात असे.

काही काळ लोटल्यावर राजकन्येच्या सखीला कोणी तरी पुरुष राजकन्येच्या मट्टालात दररोज रात्री येऊन उजाडण्या-

पुढी निघून जात असल्याचा संशय बाला. आपण निष्कालजीवणा दाखविल्याबद्दल महाराज व महाराणी रागावतील ही सीटी त्यांना वाटू लागली. तरी ती गोष्ट गूढ ठेवणे अवश्य वाटल्याबद्दल राजासमोर जाऊन त्या हात जोडून उभ्या राहत्या व राजाने विचारल्यावर त्याचे पाय भरून नम्रपणे म्हणाल्या-“महाराज! आम्हांला अन्नदान देण्याची कृपा करावी! एक महत्वाची गोष्ट सांगणे भल आहे!”

“अन्नदान दिले! बाला, जे सांगायचा असेल ते!” राजा म्हणाला.

त्या म्हणाल्या-“महाराज! राजकन्येच्या रक्षणार्थ आम्ही रात्रंदिवस डोंड्यात तेथे

नजर चुकवून तिला भेटून जातो. ती कसा येतो व कसा जातो हे आम्हांला कळले नाही. तो जिता चवून राजकन्येच्या शयनागारात जात नाही, कारण तसे केले तर आम्हांला नक्कीच कळेल. तो अंतःपुरात दाराने प्रवेश करीत नाही, कारण दारावर रात्रंदिवस कडक पाहारा असतो. आम्ही रात्री दहावाजेपर्यंत राजकन्येबरोबरच राहतो आणि त्यांची सोपायची वेळ झाली की आम्ही निघून येतो. पुन्हा पहाटे पांच वाजता त्यांच्या खोलीत जातो, त्या मधल्या अवधीत त्यांनी बोलाविले तरच आत जातो. तेव्हा त्या भवधीतच कोणी येत जात असावा. ती कसा येतो व कसा परत जातो हे अंदाजाने देखील कळण्यासारखे नाही. आम्ही खरे खरे ते निवेदित केले आहे. या पुढे जे करायचे ते प्रभूच्या आज्ञेप्रमाणे होईल.

ते ऐकून राजा फार काळजीत पडला. उच्चकुळत जन्मली असून राजकन्येची ही वागणूक त्यांची मान खाली आणणारी आहे. यात त्याचा, राणीचा किंवा दासीचा बेफिकीरपणा काहीच नाही. मुलीच्या आई-वडिलांना मगळी कष्ट मुले भोगवीच लागणार. अशा शिचार करून राजाने राणीला सर्व जाऊन गारितले व म्हणाला-

पाहिजे!”

राणीला पायाखालची जप्रीतच खचव्या-सारखे वाटले. धाकत मुढीच्या खोलीत जाऊन तिने तिला विचारले-“तू कुळाचार सोडून अशी काय वागू लागली आहेस? कोण आहे तो तुला यार?”

राजकन्या मान खाली करून लाजत म्हणाली-“आई! स्वतः नारायण मरुटावर वसून मला भेटापेक्षा येत अहेत.”

ती अद्भुत बातमी ऐकून राणीला इतका आनंद झाला की तिला काय करावे जाचि काय नाही, असे झाले. ती स्वतःच्या भाग्याचे आभार मानीत पतीकडे धावत जाऊन म्हणाली-“आपल सर्वांचे भाग्य बोर आहे. आपण धन्य झालो. स्वतः श्रीमान् नारायण आपल्या मुलीसाठी दररोज येतो आहे हो! त्या दोघांचा गांधर्व विवाहदेखील झाला आहे. आज रात्री जराण खिडकीतून नारायणाचे दर्शन घेऊ या. तो आपल्या सारख्या सामान्य मानवांशी कधीच बोलणार नाही, म्हण.”

राजालादेखील अपार आनंद झाला. तो दिवस त्याला एका वर्षासारखा गेला. रात्र होताने दोघे राजासमोर खिडकीजवळ जाऊन बसली आणि शत्रुनेने आकाशाकडे नजर लावून बसली. धन्य, धन्य, यदा व

पदा जारण करून कोष्टी गडबडवूनार बसून येत असलेला त्यांना दिसला. डोळ्यांचे जणूकाही धारणेच फिटल्यासारखा राजा राणीला म्हणाला-“आपण धन्य झालो! आपल्या पोटी स्वतः कश्मीने जन्म घेतला. सक्षम नारायण आपले जामाता झाले, मी आपल्या जाक्यांच्या कृपाप्रसादाने सर्व जग जिंकू शकेन!”

ही वरना घटली त्यानंतर काही दिवसांनी ब्रह्मसंसेत चक्रवर्तीचे लोक मुपति-वर्मा जवळून खंडणी वसूल करायला आले. जसा स्वतः नारायणाचा जन्म असल्या-मुळे मुपतिवर्माचे चक्रवर्तीच्या हुतांचा यथोचित जादर मत्कारदेखील केला नाही.

म्हणून त्यांना राग आला व ते म्हणाले—
"राजा! खंडणी स्वतः ऐकून पोखली
करण्याची वेळ दळणी तरी तू ती पोखली
कली नाहीस! ही गोष्ट विक्रमसेन महाराजांना
राम येण्यासारखीच आहे. कोणी
शत्रु तुझ्या मदतीला घावून घेईल असे वाटते
आहे, वाटत तुला?"

राजाने त्यांच्या त्या धमक्यांकडे दुर्लक्ष
केले. दूतांनी चक्रवर्तीकडे जाऊन आपल्या
धपयानाचे तिकट मीठ लावून मनाला
आले तसे वर्णन करून सांगितले. विक्रमसेन
चक्रवर्ती आपल्या सर्व सामंत राजांना वरो-
वर मेळून सैन्य सुपवित्रमर्त्या राज्यावर
चालून आला. त्याने कत्तल सुरू करताच
प्रजा दूरदुरून पुंड्रवर्धन राजधानीत येऊन
आक्रोश करू लागली. विक्रमसेनाचे सैन्य
राजधानीकडे वळले. मंत्री, पुरोहित, नगर
प्रमुख राक्षसधे धावले.

राजा स्मित करून म्हणाला—"बाबर-
प्याचे काही कारण नाही. शत्रूचा नाश
केला करायचाच हे मला माहीत आहे.

Full Screen

127

X

◀

⌂

▶

62 / 68

कसा गाडत तो!"

त्याने मुलीला बोलवून गोड शब्दात
राज्यावर आलेल्या प्रसंगाचे वर्णन केले व
म्हणाला—"मुली! मी तुझ्या पतीच्या कृपा
प्रतापाच्या आशने शत्रूची पर्वा केली नाही.
बाज रात्री ते आले की उजाडपाच्या
वात शत्रूचा नाश करायला त्यांना मांग
कोष्टी रात्री आला तेव्हा राजकन्येने
सर्व गोष्टी त्याला सांगितल्या.

तो स्मित करून म्हणाला—"प्रिये!
हिरण्यकश्यपू, कंस, मधुकैटभासारख्यांचा मी
वध केला तेव्हा या शत्रू पायर माननांचा
वध करणे कठीण आहे का? मी त्यांचा
सर्वनाश करतो, तू आपल्या वडिलांना
सांग!"

सुदर्शनाचे मोठ्या अभिमानाने दुसऱ्या
दिवशी ती घोष्ट आपल्या वडिलांना
सांगितली. त्याला फार आनंद झाला.
उजाडपाच्या आत विक्रमसेनाचा वध
होईल, राजाने धक्की पिटून जाहीर केले.

१४९. कोलोन कॅथिड्रल

सेंट पीटरच्या स्मृत्यर्थ बांधलेले हे कॅथिड्रल जर्मनीच्या कोलोन शहरात आहे. गोथिक शिल्पकलेचा
हा एक उत्कृष्ट नमुना आहे. याची कोणताही इ.स. १२४० मध्ये बांधणी सुरू. वन रचना
मितीत १८८० पर्यंत पुरी झाली नाही. याच्या बाहेरील छिन्नांची उंची ५०० फूटांहून जास्त आहे.

